

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЦАРУК ВАСИЛЬ ЮРІЙОВИЧ

УДК 657:005.941(043.3)

**ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОРПОРАТИВНОГО
УПРАВЛІННЯ: ТЕОРІЯ І МЕТОДОЛОГІЯ**

Спеціальність 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Тернопіль – 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Західноукраїнському національному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант: доктор економічних наук, професор
Бруханський Руслан Феоктистович,
Західноукраїнський національний університет,
завідувач кафедри обліку та економіко-правового
забезпечення агропромислового бізнесу.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Легенчук Сергій Федорович,
Державний університет «Житомирська
політехніка», завідувач кафедри інформаційних
систем в управлінні та обліку;

доктор економічних наук, доцент
Нестеренко Оксана Олександрівна,
Харківський державний університет харчування та
торгівлі, в. о. завідувача кафедри фінансів та обліку;

доктор економічних наук, доцент
Пилипенко Любомир Миколайович,
Національний університет «Львівська політехніка»,
директор навчально-наукового інституту
адміністрування та післядипломної освіти.

Захист відбудеться «16» квітня 2021 р. об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.082.03 у Західноукраїнському національному університеті за адресою: 46009, м. Тернопіль, вул. Львівська, 11 а, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Західноукраїнського національного університету за адресою: 46009, м. Тернопіль, вул. Бережанська, 4.

Автореферат розісланий «15» березня 2021 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
к. е. н., доцент

І. Я. Омецінська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В останні десятиліття на тлі подолання наслідків світової економічної кризи розвитку бухгалтерського обліку, як основному джерелу надання достовірної та релевантної інформації для прийняття рішень, приділяється посилена увага науковців з різних економічних дисциплін, оскільки саме від нього значною мірою залежить ефективність функціонування ринків капіталу. Все більшої актуальності набувають питання впливу облікової інформації на функціонування систем управління та на рішення, що приймаються зовнішніми стейкхолдерами, тобто соціальне значення бухгалтерського обліку, його роль в забезпеченні ефективного функціонування економічних інститутів та суспільства в цілому. В даному контексті бухгалтерський облік розглядається як інституційна практика, що відображає існуючі соціально-економічні відносини та зміни, які відбуваються навколо облікової системи підприємства.

Однією з актуальних проблем в умовах сьогодення є розробка теоретико-методологічних засад обліку й аналізу в системі корпоративного управління українських корпоративних структур з урахуванням сучасного рівня розвитку національної облікової системи та формування національної моделі корпоративного управління. Наявність дієвого та ефективного обліково-аналітичного забезпечення корпоративного управління сприятиме вирішенню проблем якості корпоративних управлінських рішень, мінімізації наслідків виникнення агентської проблеми, мінімізації рівня використання креативних облікових практик, підвищенню корпоративної прозорості, покращанню корпоративної інформаційної політики, удосконаленню системи корпоративної звітності й корпоративного контролю та забезпечуватиме задоволення інформаційних потреб зовнішніх стейкхолдерів.

Одним із найбільш яскравих прикладів, що підтверджує актуальність вирішення даної проблеми у вітчизняних корпоративних структурах, є реформування системи корпоративного управління в державному концерні «Укроборонпром», викликане наслідками оборонної корупції. Для побудови ефективної системи корпоративного управління в даному об'єднанні, що включає близько 130-ти підприємств, необхідним є активне впровадження сучасних обліково-аналітичних інструментів, які сприятимуть як підвищенню ефективності рішень суб'єктів корпоративного управління, так і забезпечуватимуть більш прозоре уявлення про стан та результати його діяльності у зовнішніх стейкхолдерів.

Особливого значення проблема розвитку обліково-аналітичного забезпечення корпоративного управління набула в умовах поширення COVID-19, який зумовив зниження попиту, проблеми з постачанням сировини, що призвело до необхідності перегляду прогнозів і доцільності розгляду стратегічних альтернатив. За таких умов для задоволення інформаційних потреб суб'єктів корпоративного управління необхідним є чітке інформування про вплив фінансових потрясінь на діяльність компанії, а також розкриття її стратегічних ініціатив та політик, які можуть вплинути на результати діяльності

в майбутньому, що забезпечуватиме підвищення рівня прозорості її діяльності та зростання рівня репутації і довіри з боку зовнішніх стейкхолдерів.

Проблемам розвитку бухгалтерського обліку та економічного аналізу в системі корпоративного управління присвячені праці О. М. Брадула, Р. Ф. Бруханського, Б. І. Валуєва, С. Ф. Голова, Ю. Д. Довгаля, І. В. Жиглей, В. М. Жука, О. А. Зоріної, В. М. Костюченко, М. В. Корягіна, Р. О. Костирка, Р. В. Кузіної, О. П. Кундрі-Висоцької, П. О. Куцика, С. Ф. Легенчука, Н. О. Лоханової, О. О. Нестеренко, А. В. Озеран, Л. М. Пилипенка, О. І. Пилипенка, Т. Ф. Плахтій, М. С. Пушкаря, О. В. Харламової, І. А. Юхименко-Назарук. Окремі аспекти вирішення проблем функціонування системи корпоративного управління досліджували українські та зарубіжні представники інституціональної теорії обліку: Р. Ваттс, К. Ю. Воронова, М. Дженсен, В. М. Жук, О. О. Канцуров, Р. А. Ламберт, С. Ф. Легенчук, А. Меннікен, В. В. Панков, С. М. Поленова, Ш. Сундер, П. М. Хілі, Дж. Циммерман, Л. А. Чайковська, І. А. Юхименко-Назарук.

При цьому, незважаючи на актуальність проблеми необхідності удосконалення обліково-аналітичної підтримки прийняття рішень суб'єктами корпоративного управління в умовах світових фінансових потрясінь і формування вітчизняної моделі корпоративного управління, а також на наявні наукові публікації, присвячені вирішенню її окремих аспектів вітчизняними та зарубіжними вченими, встановлено, що на сьогодні відсутні глибокі та комплексні дослідження щодо формування цілісної системи обліково-аналітичного забезпечення корпоративного управління. Все вищезазначене обґрунтувало актуальність теми дослідження, окреслило його мету та завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Основний зміст наукової роботи становлять результати досліджень, які проводились відповідно до планів науково-дослідних робіт Тернопільського національного економічного університету, зокрема держбюджетної теми «Модернізація бухгалтерського обліку з використанням комп'ютерно-комунікаційних технологій для забезпечення кібербезпеки підприємств» (номер державної реєстрації 0120U102054), у межах якої автором розроблено нові підходи до використання комп'ютерно-комунікаційних технологій у корпоративному управлінні; науково-дослідних тем: «Обліково-аналітичне обґрунтування ефективності застосування інновацій в агропромисловому бізнесі» (державний реєстраційний номер 0119U102842), у межах якої автором удосконалено порядок розкриття інформації про інноваційну діяльність в Звіті про управління та в інтегрованій звітності; «Концептуальні засади розвитку обліково-аналітичного забезпечення підприємств агропромислового виробництва» (державний реєстраційний номер 0115U001605), де автором удосконалено систему обліково-аналітичного забезпечення реалізації корпоративних стратегій; «Обліково-аналітичне забезпечення раціонального розвитку підприємства – виробника зеленої енергетики в умовах цифровізації» (державний реєстраційний номер 0119U103996), в межах якої автором удосконалено методичні аспекти формування звітності про екологічну діяльність підприємств; «Удосконалення розвитку обліку і аудиту в системі

управління використанням основних засобів підприємств» (державний реєстраційний номер 0120U102831), в межах якої автором розроблено методику аналізу специфічних активів підприємств; «Удосконалення обліково-аналітичного забезпечення корпоративного управління в умовах цифрової економіки» (державний реєстраційний номер 0120U102832), де автором розроблено аналітичну систему для підвищення ефективності прийняття рішень суб'єктами корпоративного управління; «Концептуальні засади розвитку обліково-аналітичного і організаційно-економічного забезпечення підприємств агропромислового бізнесу в умовах цифровізації» (державний реєстраційний номер 0120U101570), в межах якої автором удосконалено методичні засади формування нефінансової звітності корпоративних структур.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є виявлення закономірностей та формування науково обґрунтованих рекомендацій щодо розвитку теоретико-методологічних аспектів обліково-аналітичного забезпечення корпоративного управління. Поставлена мета зумовила визначення та вирішення таких завдань:

- виділити та обґрунтувати особливості корпоративного управління, що впливають на розвиток системи його обліково-аналітичного забезпечення;
- проаналізувати сучасні проблеми бухгалтерського обліку й аналізу в системі корпоративного управління;
- ідентифікувати напрями розвитку бухгалтерського обліку й аналізу в системі корпоративного управління;
- проаналізувати історичні аспекти обліково-аналітичного забезпечення як елемента системи корпоративного управління;
- виявити та обґрунтувати основні напрями здійснення інституційних досліджень в сфері бухгалтерського обліку в Україні;
- визначити напрями удосконалення облікової системи корпоративної структури, виходячи з положень неоінституційної теорії корпоративного управління;
- виявити та обґрунтувати шляхи вирішення наслідків виникнення агентської проблеми в корпоративних структурах;
- проаналізувати існуючі підходи до сутності облікової прозорості в системі корпоративного управління;
- визначити загальні напрями розвитку та обґрунтувати концептуальні засади облікової прозорості в корпоративних структурах;
- обґрунтувати сутність та розробити шляхи мінімізації наслідків використання креативних облікових практик в корпоративному управлінні;
- окреслити сучасні проблеми додаткового розкриття корпоративної інформації;
- розробити рекомендації з удосконалення теоретико-методологічних засад додаткового розкриття корпоративної облікової інформації;
- сформулювати концептуальні засади формування інтегрованої звітності корпоративними структурами;

- обґрунтувати необхідність формування аналітичної системи корпоративного управління;
- удосконалити методологію аналізу прозорості корпоративної звітності;
- обґрунтувати методику аналізу рівня специфічності активів корпоративних структур;
- удосконалити методологічні підходи до аналізу форм додаткового розкриття корпоративної інформації.

Об'єктом дослідження є процес обліково-аналітичного забезпечення корпоративного управління.

Предметом дослідження є загальнотеоретичні та методологічні аспекти обліково-аналітичного забезпечення корпоративного управління.

Методи дослідження. Методологічним базисом дисертаційної роботи є теорія корпоративного управління, неоінституційна економічна теорія, агентська теорія, теорія контрактів, інституційна теорія бухгалтерського обліку. З метою вирішення поставлених завдань використано такі методи наукового дослідження: історичний аналіз – для вивчення еволюції формування системи бухгалтерського обліку та аналізу в корпоративних структурах, виявлення інституційного тренду розвитку бухгалтерського обліку в Україні; моделювання – для визначення особливостей розвитку вітчизняної системи корпоративного управління в контексті удосконалення національної системи бухгалтерського обліку, формування концептуальних засад інтегрованої звітності; класифікаційний аналіз – для виділення підходів до вирішення наслідків виникнення агентської проблеми в корпоративних структурах, окреслення різних видів облікових креативних практик, виділення видів специфічних активів; декомпозиційний аналіз – для виявлення проблем та перспектив розвитку бухгалтерського обліку й аналізу в системі корпоративного управління, формування шляхів вирішення агентської проблеми та мінімізації впливу наслідків застосування креативних облікових практик; порівняльний аналіз – для обґрунтування пропозицій щодо удосконалення Приміток до річної фінансової звітності та Звіту про управління; графічні та табличні методи – при розробці інструментарію для удосконалення системи аналітичного забезпечення корпоративного управління (Аналітичний звіт про специфічні активи; панель КРІ (ключових показників ефективності) інтегрованої звітності корпоративних структур); моделі М. Д. Беніша та М. Л. Роксас – для аналізу рівня прозорості корпоративної фінансової звітності.

Інформаційною базою дослідження є вітчизняні та зарубіжні наукові джерела (монографії, фахові наукові статті, матеріали науково-практичних конференцій) з питань розвитку теоретико-методологічних засад бухгалтерського обліку в системі корпоративного управління, фундаментальні наукові праці з неоінституційної теорії корпоративного управління, інституційної теорії бухгалтерського обліку, історичні першодруки з бухгалтерського обліку; нормативно-правові документи, що регулюють методичні аспекти ведення й організації бухгалтерського обліку; звітність корпорацій; статистичні джерела; інформаційні видання професійних бухгалтерських організацій, Інтернет-ресурси.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в розвитку теоретико-методологічних засад обліково-аналітичного забезпечення корпоративного управління. Це дозволило виділити й обґрунтувати сукупність наукових положень, що характеризують наукову новизну дисертаційного дослідження, серед яких:

вперше:

– розроблено матричну класифікацію підходів до вирішення наслідків виникнення агентської проблеми в корпоративних структурах, виходячи зі ступеню їх залежності від облікової інформації на основі обґрунтування базисних засад неінституційної теорії бухгалтерського обліку (агентська проблема, контрактні стадії, несприятливий відбір, моральний ризик, вимагання), що дозволяє сформулювати набір рекомендацій та шляхів їх реалізації для підвищення ефективності системи корпоративного управління;

– розроблено концептуальні засади облікової прозорості в корпоративних структурах на основі аналізу причин необхідності її забезпечення, авторського обґрунтування її сутності та визначення шляхів досягнення і підвищення, що дозволило виокремити її від інших подібних облікових конструктів та встановити напрями подальшого розвитку системи обліково-аналітичного забезпечення корпоративного управління;

– розроблено класифікацію шляхів мінімізації креативних облікових практик в системі корпоративного управління на основі використання інструментів цієї системи та облікових інструментів, проведено їх типізацію в корпоративних структурах в розрізі інституційних складових, що дозволило сформулювати необхідні передумови для удосконалення ефективного функціонування облікової системи корпоративної структури;

– розроблено аналітичну систему корпоративного управління, яка є елементом загальної системи його аналітичного забезпечення і складається з трьох основних підсистем (аналізу прозорості корпоративної звітності; аналізу рівня специфічності активів; аналізу форм додаткового розкриття інформації), що забезпечує надання інформації для задоволення специфічних інформаційних потреб суб'єктів корпоративного управління;

удосконалено:

– ідентифікацію й обґрунтування специфіки етапів історичного генезису облікового забезпечення в системі корпоративного управління (зародження корпоративної практики; виникнення і розвиток колоніальних корпоративних структур; розвиток статутного регулювання корпоративного сектору на тлі формування ринків капіталу; регулювання звітності на рівні державних нормативних актів, сепаратне регулювання; стандартизація обліку; гармонізація стандартів обліку; конвергенція облікових моделей), що дозволило сформулювати перспективи його подальшого розвитку з урахуванням сучасних вимог користувачів облікової інформації;

– інтерпретацію різних видів інформаційної асиметрії (приховані дії, приховані характеристики, приховані наміри) та видів опортуністичної поведінки в корпоративних структурах (несприятливий відбір, моральний

ризик, вимагання) виходячи з положень облікового неоінституціоналізму, що на відміну від існуючої сприяє удосконаленню чинної системи бухгалтерських наукових знань;

– класифікацію напрямів розвитку бухгалтерського обліку (організаційний, методичний, техніко-технологічний, теоретичний) на основі використання принципів корпоративного управління, розроблених Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) і Великою двадцяткою (G20), що на відміну від існуючої дозволило ідентифікувати ті аспекти облікової діяльності, удосконалення яких забезпечуватиме встановлення відповідності інформації, що генерується обліковою системою в корпоративних структурах, потребам суб'єктів корпоративного управління;

– порядок розкриття інформації про діяльність корпоративних структур в Примітках до річної фінансової звітності (доповнення новими розділами XVI «Професійні судження та припущення» та XVII «Пов'язані сторони») та в Звіті про управління в частині окремих напрямів формування інформації («Екологічні аспекти», «Соціальні аспекти та кадрова політика», «Дослідження та інновації»), що забезпечило більш прозоре розкриття інформації про особливості діяльності корпоративної структури в частині системи корпоративного управління, а також щодо її соціальної, екологічної та інноваційної діяльності;

– методичні аспекти аналізу рівня специфічності активів корпоративних структур шляхом обґрунтування їх класифікації, удосконалення процедури оцінки рівня їх специфічності та узагальнення одержаних результатів в аналітичному звіті, що на відміну від існуючих сприяє забезпеченню прозорості корпоративної звітності;

– методологічні підходи до аналізу форм додаткового розкриття корпоративної інформації для потреб стейкхолдерів шляхом обґрунтування необхідності використання дворівневої системи КРІ (ключових показників ефективності) інтегрованої звітності, порядку створення набору КРІ та розробки панелі КРІ інтегрованої звітності корпоративних структур, що на відміну від існуючих забезпечують формування необхідної стейкхолдерам аналітичної інформації про особливості формування вартості в корпоративній структурі;

дістали подальшого розвитку:

– обґрунтування особливостей розвитку вітчизняної системи корпоративного управління в контексті удосконалення національної системи бухгалтерського обліку, що дозволило встановити необхідність врахування як інсайдерських, так і аутсайдерських характеристик вітчизняної моделі корпоративного управління, та в цілому забезпечує вирішення агентської проблеми в корпоративних структурах;

– ідентифікація та обґрунтування основних проблем облікового забезпечення корпоративного управління (якість облікової інформації та корпоративне управління; креативний облік в системі корпоративного управління; розвиток облікової теорії в напрямі вирішення агентської

проблеми; обліковий консерватизм і корпоративне управління; розвиток звітності та аналітичного забезпечення для потреб корпоративного управління), що дозволили сформулювати напрями подальшого розвитку облікової системи корпоративних структур та теоретичних засад облікової науки;

– виділення напрямів інституційних досліджень в сфері бухгалтерського обліку та обґрунтування основних причин і наслідків їх виникнення, що на відміну від існуючих дозволило встановити необхідність та шляхи застосування інституціонального аналізу в корпоративному управлінні в частині облікової проблематики;

– обґрунтування поняття прозорості корпоративного управління на основі аналізу праць вчених і нормативних документів, які регулюють практику корпоративного управління в світі, що дозволило виявити її спільні та відмінні риси з поняттям облікової прозорості;

– встановлення напрямів удосконалення додаткового розкриття облікової інформації в системі корпоративного управління на основі ідентифікації та аналізу існуючих перешкод (витрати на розкриття, конфіденційність, опортуністична поведінка, витрати на сприйняття), що забезпечило формування рекомендацій, спрямованих на підвищення якості ініціатив з додаткового розкриття облікової інформації;

– формування концептуальних засад інтегрованої звітності в корпоративних структурах на основі врахування принципів корпоративного управління, особливостей побудови системи обліку, цілей та напрямів покращання системи корпоративного управління, що дозволяє створити необхідні передумови для організації інтегрованого звітування в корпоративних структурах та обрати необхідний варіант залучення Ради директорів до даного процесу;

– методологія аналізу прозорості корпоративної звітності на основі використання показника M-Score М. Д. Беніша в результаті вивчення існуючих підходів до оцінки корпоративної прозорості та переваг їх застосування, що дозволило встановити рівень прозорості корпоративної звітності для вітчизняних корпоративних структур.

Практичне значення одержаних результатів. Основні положення та пропозиції, одержані автором за результатами дослідження, доведено до рівня методичних і практичних рекомендацій, які можуть бути використані під час розробки та в процесі функціонування облікових систем корпоративних структур, а також можуть використовуватись у ході формування аналітичного забезпечення системи корпоративного управління, що сприятиме задоволенню потреб внутрішніх і зовнішніх стейкхолдерів корпоративних структур. Результати дисертаційної роботи впроваджено у діяльність таких підприємств, організацій та установ, зокрема:

– розробки, пов'язані з удосконаленням методики аналізу прозорості корпоративної звітності на основі використання показника M-Score Беніша, удосконаленням методики аналізу рівня специфічності активів корпорації, удосконаленням методики аналізу форм додаткового розкриття корпоративної інформації використано у практичній діяльності Федерації аудиторів, бухгалтерів і фінансистів АПК України (довідка № 11/06 від 15.06.2020 р.);

- рекомендації щодо розробки аналітичної системи корпоративного управління взято до уваги Громадською організацією «Рівненська федерація малого та середнього бізнесу «Єдність» (довідка № 07/04 від 07.04.2020 р.);
- рекомендації щодо порядку оприлюднення додаткової облікової інформації про діяльність підприємств корпоративного типу враховано Департаментом економічного розвитку і торгівлі Рівненської обласної державної адміністрації (довідка № 01/1001-000-519 від 16.06.2020 р.);
- рекомендації щодо удосконалення напрямів формування інформації в Звіті про управління впроваджено у діяльність АТ «Оператор газорозподільної системи «Рівнегаз» (довідка № 33010.Сл.-2844-0620 від 11.02.2020 р.);
- пропозиції щодо удосконалення процедури додаткового розкриття облікової інформації зовнішнім стейкхолдерам застосовано у діяльності ПрАТ «Рівнеазот» (довідка № 000015781 від 05.12.2019 р.);
- рекомендації щодо розробки методики економічного аналізу рівня специфічності активів використано у практичній діяльності ПрАТ «Родина» (довідка № 80 від 11.03.2020 р.);
- рекомендації щодо удосконалення порядку розкриття інформації в Примітках до річної фінансової звітності впроваджено у діяльність ПрАТ «Рівнеобленерго» (довідка № 23/1722 від 30.04.2020 р.);
- розробки, пов'язані з удосконаленням бухгалтерської інтегрованої та нефінансової звітності, а також методики її аналізу впроваджено у ПрАТ «Вераллія Україна» (довідка № 236 від 14.05.2020 р.);
- рекомендації щодо аналізу рівня специфічності активів та відображення їх у звітності застосовано у ПрАТ «ЕСКО-РІВНЕ» (довідка № 109 від 06.07.2020 р.).

Основні положення дисертаційної роботи використано у навчальному процесі Відокремленого структурного підрозділу «Рівненський коледж Національного університету біоресурсів і природокористування України» при викладанні дисциплін «Бухгалтерський облік», «Фінансовий облік», «Бухгалтерська звітність підприємства», «Управлінський облік» (довідка № 200 від 28.12.2019 р.); а також у навчальному процесі Тернопільського національного економічного університету при викладанні дисциплін «Облік і оподаткування агропромислового бізнесу», «Аналіз бізнесу», «Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства» та підготовці тематики випускних кваліфікаційних робіт (довідка № 126-25/635 від 22.06.2020 р.)

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаним науковим дослідженням. Усі відображені в ній висновки та положення наукової новизни, які виносяться на захист, одержані автором особисто.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дослідження, викладені у дисертації, доповідалися, обговорювалися й одержали позитивну оцінку на 26 міжнародних наукових і науково-практичних конференціях, зокрема: «Цифрова економіка: тренди та перспективи» (м. Тернопіль, 25 жовтня 2018 року); «Економіка, фінанси, облік та право: стратегічні пріоритети розвитку в умовах глобалізації» (м. Полтава, 20 квітня 2019 року);

«Облік, аналіз і контроль в стратегії розвитку економіки України» (м. Луцьк, 27 квітня 2019 року); «Перспективи розвитку обліку, контролю та аналізу в контексті євроінтеграції» (м. Одеса, 23 травня 2019 року); «Економіка, облік, фінанси та право в умовах глобалізації: тенденції та перспективи» (м. Полтава, 12 вересня 2019 року); «Розвиток інтегрованої звітності підприємств» (м. Житомир, 4–5 жовтня 2019 року); «Інтеграційна система освіти, науки і виробництва в сучасному інформаційному просторі» (м. Тернопіль, 24 жовтня 2019 року); «Обліково-аналітичне забезпечення системи менеджменту підприємства» (м. Львів, 24–26 жовтня 2019 року); «Перспективи розвитку обліку, контролю та фінансів в умовах інтеграційних і глобалізаційних процесів» (м. Харків, 5 листопада 2019 року); «Перспективи світової науки та освіти» (м. Осака, Японія, 26–28 лютого 2020 року); «Наукові досягнення сучасного суспільства» (м. Ліверпуль, Великобританія, 4–6 березня 2020 року); «Економіка, фінанси, облік та право: аналіз тенденцій та перспектив розвитку» (м. Полтава, 5 березня 2020 року); «Динаміка розвитку світової науки» (м. Ванкувер, Канада, 18–20 березня 2020 року); «Актуальні проблеми сучасного бізнесу: обліково-фінансовий та управлінський аспекти» (м. Львів, 18–20 березня 2020 року); «Сучасний стан та перспективи розвитку економіки, обліку, фінансів та права» (м. Полтава, 26 березня 2020 року); «Актуальні проблеми обліково-аналітичного забезпечення в умовах переходу до Індустрії 4.0» (м. Рівне, 26–27 березня 2020 року); «Формування механізму зміцнення конкурентних позицій національних економічних систем у глобальному, регіональному та локальному вимірах» (м. Тернопіль, 31 березня 2020 року); «Сучасний стан та перспективи розвитку обліку, аналізу, аудиту, звітності і оподаткування в умовах євроінтеграції» (м. Ужгород, 16 квітня 2020 року); «Актуальні проблеми бухгалтерського обліку та аудиту сьогодні» (м. Київ, 16 квітня 2020 року); «Актуальні проблеми науки і практики» (м. Стокгольм, Швеція, 27–28 квітня 2020 року); «Фінансово-економічний розвиток України в умовах трансформаційних перетворень» (м. Львів, 28 квітня 2020 року); «Наукові досягнення сучасного суспільства» (м. Ліверпуль, Великобританія, 28–30 квітня 2020 року); «Сучасні підходи до впровадження науки на практиці» (м. Сан-Франциско, США, 30–31 квітня 2020 року); «Сучасна наука і практика» (м. Варна, Болгарія, 4–5 травня 2020 року); «Перспективи розвитку науки і бізнесу в глобальному середовищі» (м. Тернопіль, 20 травня 2020 року); «Перспективи розвитку обліку, контролю та аналізу в контексті євроінтеграції» (м. Одеса, 21 травня 2020 року); 3 Всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: «Сучасна наука та інтелектуальний капітал у системі факторів трансформації економіки» (м. Київ, 14 березня 2020 року); «Основні напрями удосконалення бухгалтерського обліку, аудиту та оподаткування в умовах євроінтеграції» (м. Харків, 15 травня 2020 року); «Національні і світові тенденції розвитку обліку, оподаткування та контролю» (м. Одеса, 21 травня 2020 року); Національній науково-практичній конференції «Вектори розвитку науки і бізнесу в глобальному середовищі: тренди та перспективи» (м. Тернопіль, 7 листопада 2019 року).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 54 наукові праці загальним обсягом 46,81 друк. арк., зокрема одноосібна монографія обсягом 23,48 друк. арк., 23 статті у наукових фахових виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз (17,88 друк. арк.), 30 публікацій, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації (5,45 друк. арк.).

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Обсяг основного тексту дисертації викладено на 408 сторінках. Робота містить 34 таблиці (з них 7 таблиць займають повну сторінку), 26 рисунків та 15 додатків на 47 сторінках. Список використаних джерел налічує 455 найменувань, розміщених на 45 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі **«Облік і аналіз в системі корпоративного управління: теорія, історія, сучасні проблеми і перспективи розвитку»** досліджено сутність, національні та міжнародні особливості корпоративного управління, розкрито сучасні проблеми та перспективи розвитку бухгалтерського обліку й аналізу в системі корпоративного управління, розроблено напрями розвитку бухгалтерського обліку на основі принципів корпоративного управління, а також проаналізовано історичні аспекти розвитку бухгалтерського обліку як елемента системи корпоративного управління.

На основі виокремлення можливих варіантів щодо визначення об'єкта корпоративного управління (корпорації; господарські товариства; окремі види господарських товариств та об'єднань підприємств; господарські товариства та об'єднання підприємства; всі види підприємств та їх об'єднань) обґрунтовано необхідність виділення поняття «корпоративні структури», як вітчизняного аналога зарубіжного поняття «корпорація», що враховує еволюційний розвиток даної форми організації підприємницької діяльності, оскільки передбачає включення до його складу як господарських товариств, так і їх об'єднань. В результаті аналізу основних характеристик системи корпоративного управління та корпоративного менеджменту встановлено відмінності між ними, що полягають у забезпеченні ефективності різних рівнів діяльності корпоративної структури (поточна, стратегічна) та використання різних видів інструментів (управлінські, корпоративні).

Під моделлю корпоративного управління запропоновано розуміти систему управління, що характеризується набором спільних ознак для структури органів корпоративного управління, а також для засобів та інструментів, які використовуються ними для вирішення агентської проблеми. В Україні сформувалась власна вітчизняна модель корпоративного управління, яка поєднала в собі характеристики англо-американської та німецької (континентальної) моделей, однак більше тяжіє до останньої, оскільки має яскраво виражені аутсайдерські характеристики (рис. 1).

Рис. 1. Особливості розвитку вітчизняної системи корпоративного управління в контексті удосконалення національної системи бухгалтерського обліку

Виходячи зі встановлених особливостей вітчизняної моделі корпоративного управління, обґрунтовано, що розвиток національної системи бухгалтерського обліку має відбуватись з урахуванням її інсайдерських характеристик – шляхом удосконалення інформаційного забезпечення обмеженої кількості власників, що контролюють корпоративну структуру через розробку облікової політики, спрямованої на задоволення її інтересів, розвиток системи управлінської звітності про корпоративне управління, розвиток внутрішнього аналізу ефективності корпоративного управління, та аутсайдерських характеристик – шляхом аналізу та застосування провідного досвіду щодо проблем удосконалення облікової системи в країнах, національна облікова система яких побудована на основі англо-американської моделі (організація бухгалтерської служби, побудова облікової політики та використання креативного обліку, формування й оприлюднення достовірної та прозорої фінансової інформації перед зовнішніми стейкхолдерами, побудова системи інтегрованої звітності, розвиток аналізу ефективності корпоративного управління для зовнішніх користувачів тощо).

В результаті проведеного аналізу до основних проблем облікового забезпечення корпоративного управління віднесено такі: 1) якість облікової інформації та корпоративне управління; 2) креативний облік в системі корпоративного управління; 3) розвиток облікової теорії в напрямі вирішення агентської проблеми; 4) обліковий консерватизм та корпоративне управління; 5) розвиток звітності та аналітичного забезпечення для потреб корпоративного управління. Вирішення вищенаведених проблем сприятиме підвищенню рівня ефективності облікового забезпечення корпоративного управління, а також в цілому забезпечуватиме подальший розвиток науки бухгалтерського обліку в частині виконання його забезпечуючої функції.

На основі визначеної ролі бухгалтерського обліку в дотриманні принципів корпоративного управління G20 / ОЕСР встановлено необхідність створення інформаційного середовища для їх ефективної реалізації. Внаслідок цього запропоновано удосконалювати систему бухгалтерського обліку в розрізі наступних напрямів: 1) організаційний (удосконалення організаційної структури системи бухгалтерського обліку в корпоративних структурах у відповідності до принципів G20 / ОЕСР); 2) методичний (розвиток методики бухгалтерського обліку активів, зобов'язань та капіталу корпоративної структури); 3) техніко-технологічний (удосконалення техніко-технологічного забезпечення бухгалтерської інформаційної системи корпоративної структури); 4) теоретичний (розвиток теоретичних засад бухгалтерського обліку).

В результаті історичного аналізу облікового забезпечення в системі корпоративного управління виділено наступні етапи: 1) зародження корпоративної практики (з моменту виникнення – до кінця XV-го століття); 2) виникнення і розвиток колоніальних корпоративних структур (з початку XVII-го століття – до середини XVIII-го століття); 3) розвиток статутного регулювання корпоративного сектору на тлі формування ринків капіталу (з середини XVIII-го століття – до середини XIX-го століття); 4) регулювання звітності на рівні державних нормативних актів, сепаратне регулювання (з середини XIX-го століття – до 30-х років XX-го століття); 5) стандартизація обліку (30-80-ті роки XX століття); 6) гармонізація стандартів обліку (90-ті роки XX-го століття – до нашого часу); 7) конвергенція облікових моделей (2010 рік – до нашого часу). Проведений аналіз історичного генезису облікового забезпечення в системі корпоративного управління дозволив виявити ряд основних проблемних питань, які були актуальними в різні історичні періоди і яким необхідно приділяти увагу в умовах сьогодення: 1) здійснення бухгалтерських маніпуляцій та шахрайств в рамках системи корпоративного управління, визначення їх сутності, проведення їх класифікації, обґрунтування причин виникнення; 2) пошук облікових інструментів, які дозволяють зменшити такі маніпуляції та шахрайства.

У другому розділі «Бухгалтерський облік в контексті інституційної теорії корпоративного управління» проведено аналіз розвитку бухгалтерського обліку в Україні на основі використання інституційної парадигми, розглянуто можливості удосконалення системи обліку на засадах неоінституційної теорії корпоративного управління, розроблено напрями розвитку облікового забезпечення корпоративного управління на засадах облікового неоінституціоналізму.

В Україні в останні роки сформувався інституційний тренд розвитку бухгалтерського обліку, що є прикладом збагачення методологічного інструментарію бухгалтерських наукових досліджень. На основі проведеного аналізу виділено у складі інституційних досліджень в сфері бухгалтерського обліку такі напрями: 1) інституційні зміни та їх вплив на систему бухгалтерського обліку; 2) бухгалтерський облік як об'єкт дослідження інституційної теорії; 3) інституційна теорія як теоретико-методологічний базис для розвитку бухгалтерського обліку. Їх вивчення дозволило сформувати

основні причини і наслідки виникнення напрямів інституційних досліджень в сфері бухгалтерського обліку, а також ідентифікувати основні напрями застосування інституціонального аналізу в корпоративному управлінні в частині облікової проблематики.

На основі використання положень інституційної теорії обґрунтовано протилежність інтересів менеджменту (як суб'єктів організації бухгалтерського обліку в корпоративних структурах) та стейкхолдерів, як основну причину виникнення агентської проблеми в корпоративному управлінні (рис. 2).

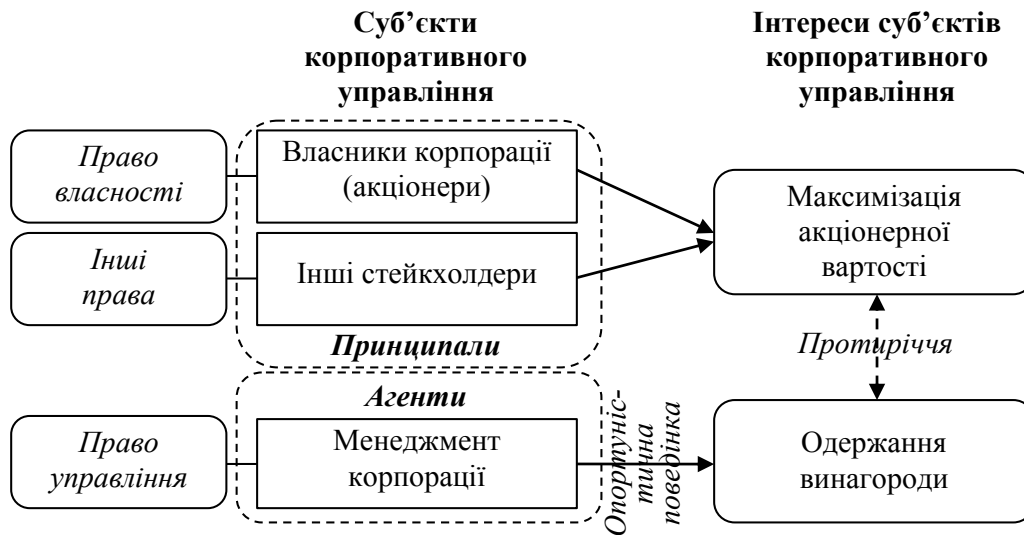

Рис. 2. Протилежність інтересів менеджменту та стейкхолдерів як основна причина агентської проблеми

Однією з основних причин виникнення агентської проблеми в корпоративних структурах визнано існування інформаційної асиметрії між принципалами та агентами, що дозволяє здійснювати останнім опортуністичну поведінку, спрямовану на задоволення власних інтересів. Для уникнення такої поведінки власники корпоративної структури змушені нести агентські витрати, які рекомендовано розглядати як засоби усунення причин і наслідків виникнення інформаційної асиметрії. На основі аналізу наслідків виникнення інформаційної асиметрії (несприятливий відбір, моральний ризик, вимагання) на передконтрактній та постконтрактній стадіях обґрунтовано їх роль у виникненні корпоративних конфліктів, що породжується неспівпадінням інтересів принципалів та агентів.

В результаті вивчення пропозицій дослідників щодо пом'якшення негативного впливу агентської проблеми встановлено, що вони передбачають здійснення двох варіантів дій: 1) ліквідація негативного впливу агентської проблеми за рахунок постійного та всебічного моніторингу принципалами діяльності агентів; 2) розвиток процедурних та змістовних аспектів укладання контракту між агентами та принципалами. Для забезпечення ефективної реалізації кожного з варіантів рекомендовано використання облікової інформації. Для першого варіанту необхідним є надання інформації щодо ефективності функціонування агентів та об'єктивної оцінки результатів їх діяльності. За другим варіантом облікова система повинна забезпечити надання

інформації, що сприяла б укладанню оптимальних контрактів між принципалами та агентами, які не дозволяли б у майбутньому здійснювати останнім опортуністичну поведінку.

Проведений аналіз сутності агентської проблеми, причин її виникнення та особливостей прояву в корпоративному управлінні дозволяє встановити її прямий зв'язок з обліковою системою, яка має відносно агентської проблеми подвійну природу. Встановлено, що облікова система корпоративної структури, з одного боку, виступає основним джерелом інформації для аналізу принципалами ефективності діяльності агентів, а з іншого боку – сама є джерелом виникнення інформаційної асиметрії, яка може призводити до здійснення агентами опортуністичної поведінки.

Враховуючи подвійну роль бухгалтерського обліку в контрактному процесі (як інформаційного джерела для їх укладання і моніторингу; як об'єкта контрактних відносин) виділено два основні напрями використання облікової інформації в контрактному процесі корпоративної структури в контексті агентської проблеми в корпоративних структурах: 1) що стосуються менеджерів; 2) що стосуються позичальників. Застосування контрактної теорії в бухгалтерському обліку дозволяє проаналізувати, яким чином використовуючи облікову інформацію можна скоригувати діяльність агентів (менеджерів, представників Ради директорів та ін.) на основі удосконалення контрактної взаємодії з ними (уточнення контрактних вимог, аналіз ефективності виконання проміжних та кінцевих вимог тощо), щоб забезпечити упередження та мінімізацію виникнення агентської проблеми.

Виходячи з моменту укладання контракту опортуністичну поведінку агентів в корпоративній структурі поділено на передконтрактну і постконтрактну. Встановлено, що на передконтрактній стадії облікова інформація використовується для укладання та встановлення рівня ефективності виконання агентами свого контракту (компенсаційні виплати, домовленості щодо погашення кредитів тощо). На постконтрактній стадії облікова інформація використовується для моніторингу за діяльністю агентів та спонукання їх до здійснення таких дій, які забезпечуватимуть співпадіння їх інтересів з інтересами принципала, а також для нарощення впевненості в діях агентів.

З метою формування єдиних теоретичних засад подальшого розвитку обліково-аналітичного забезпечення корпоративного управління в напрямі вирішення агентської проблеми розроблено матричну класифікацію підходів до вирішення наслідків виникнення агентської проблеми в корпоративних структурах (табл. 1).

Виділені підходи (табл. 1), виходячи з рівня їх залежності від облікової інформації, поділено на три основні рівні: 1) реалізація яких напряму залежить від облікової інформації (аудит, звітування, аналізу специфічності активів); 2) застосування яких потребує часткового використання облікової інформації (екранування, самовідбір, стимулювання, укладання специфічних контрактів (облігаційних, обмежувальних), переукладання контрактів на нових умовах, розвиток довірчих відносин); 3) для застосування яких непотрібне

використання облікової інформації (сигналізування, аналіз репутації, формування репутаційного капіталу).

Таблиця 1

Матрична класифікація підходів до вирішення наслідків виникнення агентської проблеми в корпоративних структурах¹

Групи підходів	Наслідки виникнення агентської проблеми			
	на передконтрактній стадії		на постконтрактній стадії	
	Несприятливий відбір		Моральний ризик	Вимагання
Моніторинг за діяльністю агентів	Сигналізування	Екранування	Аудит, звітування, аналіз прозорості звітності	Аналіз рівня специфічності активів, звітування
Уподібнення або узгодження інтересів з агентами	Надання контрактів для самостійного вибору (самовідбір)		Стимулювання, укладання облігаційних контрактів, контрактів, що обмежують дії	Переукладання контракту на нових умовах з більш сильною переговорною позицією
Нарощення впевненості	Аналіз репутації		Розвиток довірчих відносин	Формування репутаційного капіталу

¹ – більш темний колір заливки в таблиці свідчить про більш важливу роль облікової інформації в процесі подолання наслідків агентської проблеми в корпоративних структурах.

Виходячи з положень неінституційної теорії, до основних напрямів підвищення якості корпоративного управління в частині удосконалення системи її обліково-аналітичного забезпечення віднесено наступні:

1) підвищення якості моніторингу за діяльністю агентів шляхом забезпечення належного рівня прозорості та порівнянності облікової інформації, усунення негативних наслідків використання облікової політики та креативного обліку і їх впливу на результати діяльності корпоративної структури, застосування обачливих методів обліку з метою мінімізації опортуністичної поведінки агентів;

2) удосконалення системи додаткового розкриття облікової інформації, яка може використовуватись суб'єктами корпоративного управління для підвищення ефективності його реалізації шляхом більш повного відображення діяльності агентів, а також яка може використовуватись іншими стейкхолдерами для прийняття інвестиційних та позикових рішень, що стосуються діяльності корпоративної структури;

3) удосконалення системи аналітичного забезпечення корпоративного управління з метою підвищення ефективності моніторингу за діяльністю агентів та узгодження їх інтересів з інтересами принципалів корпоративної структури.

У третьому розділі «Мінімізація системи ризиків креативних облікових практик в корпоративному управлінні» проаналізовано поняття прозорості в корпоративному управлінні та облікової прозорості, обґрунтовано напрями забезпечення облікової прозорості в корпоративних структурах,

розроблено шляхи мінімізації наслідків зловживання можливостями креативних облікових практик в корпоративному управлінні.

На основі дослідження провідної облікової практики корпоративних структур встановлено, що розкриття прозорої інформації про діяльність корпоративної структури дозволяє сформувати у суб'єктів прийняття рішень достовірне уявлення про фінансовий стан та реальні результати її діяльності, можливі ризики та перспективи розвитку, а також створює необхідні передумови для ефективного функціонування ринків капіталу внаслідок формування довіри до керівництва корпоративної структури та рішень, які приймаються ними.

Проведено аналіз сучасних кодексів корпоративного управління, систем принципів його здійснення та найкращих практик належного корпоративного управління та встановлено, що на сьогодні відсутнє єдине і загальне розуміння поняття прозорості в різноманітних стандартах та документах, які регламентують процес корпоративного управління, що є наслідком викорінення даного поняття з систем міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності. При цьому проблема забезпечення прозорості діяльності корпоративних структур залишається невирішеною, а тому дане поняття і його конвергенція з суміжними обліковими поняттями і категоріями є об'єктом дослідження сучасних науковців як в сфері корпоративного управління, так і в сфері бухгалтерського обліку. В більшості сучасних засобів інституціоналізації корпоративної практики зазначається, що прозорість в корпоративних структурах забезпечується застосуванням міжнародно визнаних облікових стандартів або кращих практик, що відповідають регулятивним очікуванням, прикладами яких є міжнародні моделі облікового регулювання IAS/IFRS (Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку / Міжнародні стандарти фінансової звітності) та GAAP US (Загальноприйняті принципи бухгалтерського обліку США). Регуляторами даних моделей у 2010 році була розроблена конвергована концептуальна основа фінансової звітності, в якій наявна чітко визначена та структурована ієрархія якісних характеристик фінансової інформації, що має використовуватись для обґрунтування поняття корпоративної прозорості і встановлення ролі системи бухгалтерського обліку в ній.

Вивчення поглядів сучасних вчених дозволило виявити невідповідність розуміння поняття прозорості в сфері корпоративного управління, яка зводиться до понять відкритості, зрозумілості та якості, оскільки таке розуміння лише частково корелює з принципами обліку та якісними характеристиками фінансової інформації. З іншого боку, використовуване вченими поняття є значно ширшим, оскільки розглядається ними не лише прозорість облікової інформації, а й прозорість всіх інформаційних потоків корпоративної структури. На основі вивчення поглядів дослідників-обліковців, які розглядали питання сутності прозорості в бухгалтерському обліку, виділено п'ять основних підходів: 1) розуміння системи бухгалтерського обліку як елементу корпоративної прозорості; 2) прозорість як окрема якісна характеристика фінансової інформації; 3) прозорість як сукупність декількох якісних характеристик фінансової інформації; 4) прозорість як якість облікової інформації; 5) прозорість як принцип системи бухгалтерського обліку.

З позиції подальшого удосконалення системи корпоративного управління обґрунтовано доцільність використання поняття облікової прозорості як об'єднуючої якісної характеристики корисної фінансової інформації, що пов'язана з релевантністю, правдивим представленням, своєчасністю та зрозумілістю, і спрямована на забезпечення відкритості, точності, достатності, своєчасності, прогнозованості та публічності корпоративного управління, що забезпечує ефективність прийняття рішень як її керівництвом, так і прийняття інвестиційно-позикових рішень її зовнішніми стейкхолдерами. Застосування такого підходу дозволяє створити передумови для вирішення агентської проблеми в корпоративних структурах, зменшуючи можливості агентів щодо використання ними прихованих характеристик, мінімізуючи їх приховані дії та унеможливаючи реалізацію прихованих намірів агентів.

Враховуючи запропоноване визначення облікової прозорості та існуючі способи забезпечення її належного рівня в корпоративних структурах, виділено три основні напрями її подальшого удосконалення: 1) організаційний (удосконалення організаційних засад функціонування системи бухгалтерського обліку в корпоративних структурах (підзвітність агентів принципалам; мінімізація можливості впливу на працівників бухгалтерської служби); удосконалення організаційних засад ведення бухгалтерського обліку та оприлюднення бухгалтерської звітності); 2) методичний (удосконалення існуючих інструментів чинної системи бухгалтерського обліку (облікова оцінка, порядок відображення об'єктів на рахунках обліку, система корпоративної звітності; впровадження нової концепції розкриття інформації про діяльність корпоративної структури); 3) контрольний (перевірка відповідності використовуваного порядку облікового відображення встановленим в стандартах правилам обліку; моніторинг прийняття рішень агентами, що стосуються облікової політики корпоративної структури).

На основі обґрунтування причин необхідності забезпечення, сутності та шляхів удосконалення облікової прозорості в корпоративних структурах розроблено її концептуальні засади (рис. 3).

Визначені концептуальні засади (рис. 3) дають змогу структурувати базові складові концепції облікової прозорості в корпоративних структурах, що дозволяє виокремити її від інших подібних облікових конструктів та встановити напрями її подальшого розвитку в напрямі підвищення ефективності функціонування системи корпоративного управління.

В результаті вивчення облікових інструментів (креативний облік, агресивний облік, управління прибутками), які використовуються агентами для здійснення опортуністичної поведінки, що знижують прозорість в корпоративних структурах, встановлено наявність у них однієї цілі – введення в оману агентами тих її груп стейкхолдерів, які є непричетними до процесу ведення та організації системи бухгалтерського обліку. З позиції удосконалення системи корпоративного управління в частині підвищення рівня її інформаційної прозорості запропоновано використовувати для таких інструментів поняття «креативні облікові практики».

Рис. 3. Концептуальні засади облікової прозорості в корпоративних структурах

Можливість використання креативних облікових практик для здійснення викривлень є свідченням недосконалості системи корпоративного управління, зокрема, в частині системи її облікової підтримки, яка не забезпечує підзвітність та контроль за діяльністю агентів, а використовується ними для реалізації їх опортуністичної поведінки. Встановлено, що в контексті системи корпоративного управління креативні облікові практики базуються як на використанні нерегульованих аспектів облікового відображення для одержання необхідних результатів, так і на здійсненні шахрайських дій, що вступають в повну або часткову суперечність з положеннями облікових стандартів (невідповідність принципам, якісним характеристикам облікової інформації), оскільки наявність повноважень на здійснення управління обліковою службою підприємства не дозволяє агентам використовувати її для максимізації власних інтересів, ігноруючи інтереси інших стейкхолдерів.

Наявність можливостей у суб'єктів ведення та організації бухгалтерського обліку (фінансові директори, менеджери, головні бухгалтери) за допомогою різних видів креативних облікових практик вводити в оману

користувачів корпоративної звітності з метою задоволення власних інтересів, які не співпадають з інтересами принципалів корпоративної структури, що в цілому негативно впливає на ефективність процесу перерозподілу капіталу в галузях економіки, зумовлює необхідність пошуку шляхів для їх унеможливлення та мінімізації як з використанням інструментів системи корпоративного управління, так і за допомогою удосконалення чинної системи бухгалтерського обліку.

Запропоновано наступні шляхи мінімізації креативних облікових практик в системі корпоративного управління, виходячи з видів інструментів, які використовуються для її вирішення (табл. 2).

Таблиця 2

Шляхи мінімізації креативних облікових практик в системі корпоративного управління

Інструменти мінімізації	В межах системи облікових стандартів		Поза межами системи облікових стандартів	
	Правила	Альтернативи	Відсутнє регулювання	Невключення до складу облікової системи
Інструменти системи корпоративного управління	Проведення внутрішнього та зовнішнього аудиту, формування незалежного аудиторського комітету	Удосконалення структури Ради директорів, діяльності аудиторського комітету, структури власності корпоративної структури	Проведення внутрішнього та зовнішнього аудиту, формування незалежного аудиторського комітету	
	Впровадження корпоративної етики як засобу формування довірчих відносин			
Облікові інструменти	Використання принципів обліку, закладених в систему облікових стандартів	Використання якісних характеристик облікової інформації при здійсненні вибору з альтернатив	Здійснення облікового відображення за методом аналогії	Забезпечення повного опису корисної інформації
	Формування високоетичної культури працівників бухгалтерської служби			

Мінімізація креативних облікових практик в системі корпоративного управління може забезпечуватись шляхом використання двох видів інструментів:

1) інструменти системи корпоративного управління (проведення внутрішнього та зовнішнього аудиту, формування незалежного аудиторського комітету; удосконалення структури Ради директорів, діяльності аудиторського комітету, структури власності корпоративної структури; впровадження корпоративної етики як засобу формування довірчих відносин);

2) облікові інструменти (використання принципів обліку, закладених в систему облікових стандартів; використання якісних характеристик облікової інформації при здійсненні вибору з альтернатив; здійснення облікового

відображення за методом аналогії; забезпечення повного опису корисної інформації; формування високо етичної культури працівників бухгалтерської служби).

Доведено, що використання вищенаведених шляхів дозволяє створити необхідні передумови для удосконалення функціонування облікової системи корпоративної структури як джерела постачання надійної та достовірної інформації для внутрішніх та зовнішніх стейкхолдерів підприємства, а також в цілому підвищити рівень довіри до бухгалтерського обліку як до окремого соціально-економічного інституту.

У четвертому розділі «Додаткове розкриття облікової інформації в системі корпоративного управління» досліджено сучасні проблеми додаткового розкриття інформації як напряму удосконалення обліково-аналітичного забезпечення корпоративного управління, запропоновано удосконалення чинної практики додаткового розкриття облікової інформації (приміток до річної фінансової звітності, звіту про управління), розроблено концептуальні засади формування інтегрованої звітності в корпоративних структурах.

Встановлено, що одним із найбільш дієвих засобів забезпечення корпоративної прозорості в умовах сучасного етапу розвитку світової економіки є здійснення додаткового розкриття облікової інформації за допомогою існуючих та спеціально розроблених звітів. Особливу роль в даному процесі відіграє розкриття нефінансової інформації про діяльність корпоративних структур, що обґрунтовується неможливістю чинної системи обліку достовірно оцінити окремі нові об'єкти облікового відображення (соціальний, екологічний та інтелектуальний капітали, стратегічні ініціативи, ризики тощо), інформація про які повинна бути надана зацікавленим стейкхолдерам.

На основі проведеного аналізу існуючих проблем додаткового розкриття облікової інформації встановлено, що на шляху до його здійснення корпоративними структурами існують наступні перешкоди: 1) необхідність понесення витрат на здійснення додаткового розкриття; 2) опортуністична поведінка суб'єктів організації облікової системи корпоративної структури; 3) виникнення загроз оприлюднення конфіденційної інформації; 4) необхідність понесення витрат на сприйняття додаткової інформації. Їх подолання є одним із основних завдань для суб'єктів, відповідальних за організацію обліково-аналітичного забезпечення системи корпоративного управління, спрямованого на досягнення належного рівня корпоративної прозорості.

Основні напрями удосконалення додаткового розкриття облікової інформації в системі корпоративного управління в Україні, виходячи з існуючої практики та наявних теоретичних напрацювань, зображено на рис. 4.

Дотримання вищенаведених напрямів (рис. 4) дозволить в подальшому побудувати дієву систему додаткового розкриття облікової інформації в системі корпоративного управління, яка враховуватиме сучасні світові тенденції розвитку корпоративної звітності та національні особливості розкриття облікової інформації корпоративними структурами.

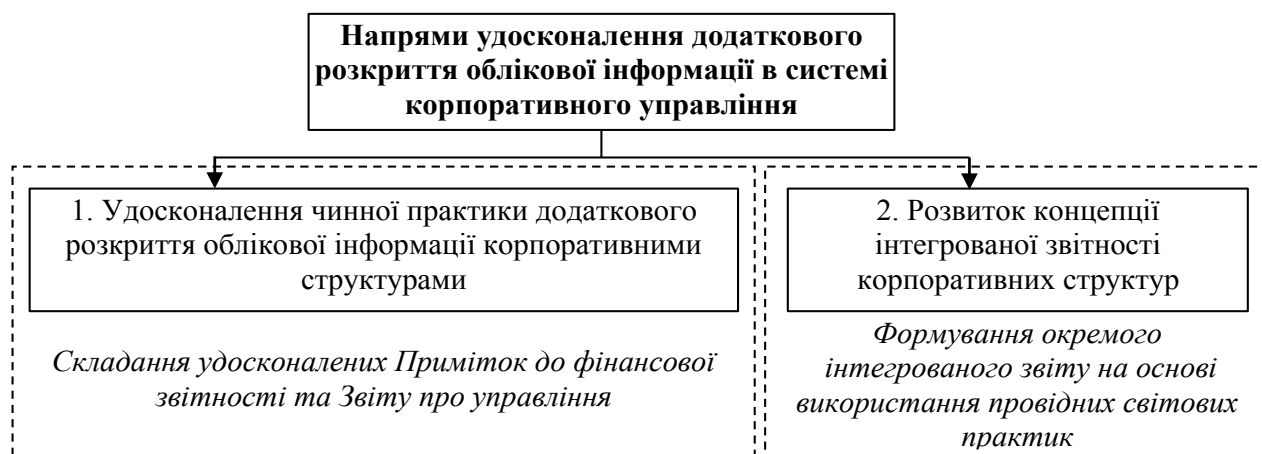

Рис. 4. Напрями удосконалення додаткового розкриття облікової інформації в системі корпоративного управління

Запропоновано удосконалити використовувану вітчизняними корпоративними структурами форму приміток до річної фінансової звітності за наступними напрямками: 1) доповнення двома новими розділами з відповідними підрозділами, зокрема XVI «Професійні судження, припущення та облікова політика» («Професійні судження та припущення», «Облікова політика»); XVII «Пов'язані сторони» («Суб'єкти контролю корпоративної структури», «Операції з директорами та основними менеджерами», «Інші операції з пов'язаними сторонами»); 2) регламентація можливості складання корпоративними структурами приміток до проміжної фінансової звітності (піврічні або кварталні).

З метою підвищення рівня корпоративної прозорості на основі врахування зростаючих інформаційних потреб стейкхолдерів корпоративних структур запропоновано удосконалити порядок формування Звіту про управління шляхом посилення відповідальності у випадку його несвоєчасного оприлюднення, здійснення викривлень чи приховування нефінансової інформації, яка має міститись в ньому, на основі використання двох основних способів: 1) поширення на Звіт про управління всіх вимог до подання, як і до фінансової звітності; 2) введення штрафів та персональної відповідальності. Також запропоновано удосконалити зміст Звіту про управління в частині напрямів «Екологічні аспекти», «Соціальні аспекти та кадрова політика» та «Дослідження та інновації» шляхом розробки класифікації та формування окремих видів найбільш поширених фінансових та нефінансових показників в розрізі кожного з напрямів. Обґрунтовано необхідність формування на рівні окремої корпоративної структури загальної політики щодо розкриття додаткової облікової інформації в формі фінансових та нефінансових показників.

В результаті аналізу особливостей історичного формування концепції інтегрованого звітування виокремлено відмінності традиційної корпоративної фінансової звітності від інтегрованої звітності, що зумовлюють необхідність удосконалення чинної системи організації бухгалтерського обліку: 1) розширення кількості капіталів, інформація про які повинна відображатись в інтегрованій звітності, 2) розкриття інформації за допомогою грошових і

негрошових вимірників; 3) розкриття ретроспективної, поточної та перспективної, прогнозованої та стратегічної інформації про вартість підприємства; 4) переорієнтація з прибутку до вартості корпоративної структури, як основної і найбільш важливої цілі функціонування корпоративної структури. На основі виділених відмінностей розроблено концептуальні засади інтегрованої звітності в корпоративних структурах (рис. 5).

Рис. 5. Концептуальні засади інтегрованої звітності в корпоративних структурах

Розроблені концептуальні засади інтегрованої звітності в корпоративних структурах (рис. 5) забезпечують поєднання системи корпоративного управління та інструментів додаткового розкриття облікової інформації, посилюють підзвітність та прозорість в корпоративних структурах, покращують розуміння процесів створення вартості та стратегії розвитку корпоративної структури, поліпшують взаємовідносини керівництва та менеджменту корпоративної структури з її стейкхолдерами, що сприяє її ефективній діяльності на засадах сталого розвитку.

З метою удосконалення організаційних аспектів формування та презентації інтегрованої звітності в корпоративних структурах виділено та обґрунтовано основні варіанти залучення Ради директорів до процесу реалізації інтегрованого звітування: 1) повне залучення, що передбачає підтримку і контроль Радою директорів всіх етапів процесу інтегрованого звітування; 2) обмежене залучення, що передбачає встановлення Радою директорів стратегічних орієнтирів та здійснення контролю за реалізацією процесу

інтегрованого звітування в корпоративній структурі; 3) часткове залучення, що передбачає лише встановлення Радою директорів стратегічних орієнтирів відносно запровадження інтегрованого звітування. Вибір із запропонованих вище варіантів у конкретній корпоративній структурі буде залежати від ролі, яка відведена інтегрованій звітності як окремому засобу додаткового розкриття облікової інформації.

У п'ятому розділі «Аналітичне забезпечення корпоративного управління» проаналізовано причини необхідності формування аналітичної системи корпоративного управління, розроблено теоретико-методологічні засади її функціонування, удосконалено методику аналізу прозорості корпоративної звітності на основі моделі М. Д. Беніша, розроблено методичні засади аналізу рівня специфічності активів корпоративних структур та аналізу форм додаткового розкриття корпоративної інформації для потреб стейкхолдерів.

Проведено аналіз існуючої практики функціонування систем корпоративного управління та встановлено, що на сьогодні існує об'єктивна необхідність у врахуванні специфічних інформаційних потреб їх внутрішніх та зовнішніх стейкхолдерів, що підтверджується наступним: 1) необхідністю забезпечення належного рівня корпоративної прозорості; 2) доцільністю мінімізації опортуністичної поведінки агентів (вимагання) після укладання контрактів; 3) існуючими потребами в розробці аналітичного забезпечення прийняття рішень на основі використання засобів розкриття корпоративної інформації. Для вирішення виявлених проблем запропоновано виділити аналітичну систему корпоративного управління як елемент загальної системи його аналітичного забезпечення (рис. 6).

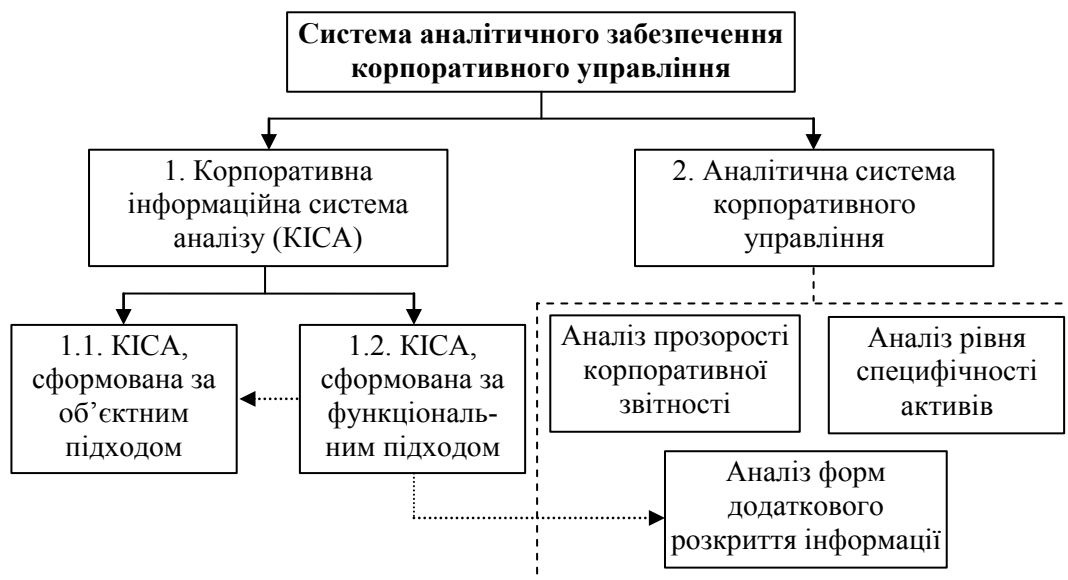

Рис. 6. Запропонована структура системи аналітичного забезпечення корпоративного управління

На основі дослідження існуючих поглядів дослідників до аналізу прозорості корпоративної звітності виділено та обґрунтовано чотири основні

групи підходів: 1) аналіз якості корпоративної звітності; 2) індикативний підхід; 3) формальний підхід; 4) інші підходи. Враховуючи переваги і недоліки кожної з груп підходів, їх відповідність рівню розвитку національної облікової системи та системи корпоративного управління в Україні обґрунтовано необхідність застосування індикативного підходу, оскільки розроблені в його рамках моделі аналізу мають як тривалий досвід емпіричного підтвердження, так і значний рівень теоретизації досліджуваної проблематики.

Запропоновано використовувати індикативну модель М. Д. Беніша для аналізу прозорості корпоративної звітності на основі вивчення її сутності, порядку застосування та обґрунтування її переваг (відносна простота застосування, потенціал прогнозування, широта використання, варіанти використання). З метою проведення аналізу рівня прозорості корпоративної звітності на основі моделі М. Д. Беніша для підприємств, які складають фінансову звітність за національними Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку (П(С)БО), уточнено порядок здійснення розрахунків відповідно до національних особливостей формування її показників.

Для вирішення проблеми вимагання агентами після укладення контрактів з принципалами корпоративних структур обґрунтовано доцільність проведення аналізу рівня специфічності активів, що перебувають у них у власності. Дослідивши сутність специфічних активів за підходом науковців у сфері інституційної теорії, порівнявши види специфічних активів з обліковими аналогами та проаналізувавши існуючі методологічні підходи до оцінки рівня специфічності активів, запропоновано загальну процедуру аналізу рівня специфічності активів корпоративної структури, що складається з п'яти етапів: 1) визначення ключових видів / напрямів діяльності корпоративної структури; 2) встановлення ключових активів, які формують конкурентні переваги корпоративної структури; 3) здійснення перевірки ключових активів щодо рівня їх специфічності; 4) визначення потенційних втрат від вимагання агентів; 5) розкриття аналітичної інформації про специфічні активи корпоративної структури. Результати аналізу рівня специфічності активів та іншу необхідну стейкхолдерам інформацію про них запропоновано узагальнювати в розробленому Аналітичному звіті про специфічні активи, який може розглядатись як доповнення до додаткових форм розкриття інформації про діяльність корпоративної структури, зокрема, що стосується використовуваного в її діяльності капіталу та потенційних ризиків.

Розкриття аналітичної інформації існуючим та потенційним стейкхолдерам про наявні специфічні активи та рівень їх специфічності на основі запропонованого аналітичного звіту сприятиме забезпеченню прозорості корпоративної звітності, оскільки: 1) наявність аналітичної інформації про специфічні активи в корпоративних структурах та їх види попереджає стейкхолдерів про можливість здійснення опортуністичної поведінки агентами; 2) наявність специфічних активів у складі корпоративної власності, що буде використовуватись в рамках реалізації контракту, змінює порядок здійснення взаємовідносин між агентами та принципалами; 3) наявність специфічних активів у власності корпоративної структури свідчить про те, що керівництво

несе постійні витрати на захист інтересів принципалів, навіть у тому випадку, якщо агенти не використовували вимогання як інструмент тиску на принципалів щодо покращання контракту між ними; 4) розкриття інформації про специфічні активи інноваційно-містких корпоративних структур впливає на порядок оцінки їх вартості учасниками ринку капіталу; 5) надання інформації керівництву корпоративної структури дозволить скоригувати їхні рішення стосовно можливості передачі окремих видів або напрямів діяльності на аутсорсинг.

Оскільки впровадження інтегрованої звітності в систему інформаційного забезпечення корпоративних структур є актуальною тенденцією в усьому світі, обґрунтовано необхідність удосконалення аналітичного забезпечення процесу її формування. Запропоновано використовувати в корпоративних структурах дворівневу систему ключових показників ефективності (вищого рівня та операційні), що характеризують її драйвери створення вартості.

Для безперешкодного генерування індивідуального набору ключових показників ефективності інтегрованої звітності розроблено порядок їх формування, що складається з чотирьох етапів (аналіз бізнес-моделі корпоративної структури; опис драйверів створення вартості; вибір і опис ключових показників ефективності вищого рівня; вибір і опис операційних ключових показників ефективності), а також панель ключових показників ефективності в розрізі шести видів капіталу, виділених в Міжнародному стандарті <IR>. Розкриття таких показників в інтегрованій звітності дозволяє не лише висвітлити особливості формування вартості в корпоративній структурі, надаючи можливість стейкхолдерам порівняти результати її функціонування з іншими організаціями, а також забезпечує проведення оцінки власної діяльності суб'єктами корпоративного управління.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукової проблеми, що полягає у формуванні науково обґрунтованих рекомендацій щодо розвитку теоретико-методологічних аспектів обліково-аналітичного забезпечення корпоративного управління. За результатами дослідження зроблено такі висновки:

1. Враховуючи особливості вітчизняного корпоративного законодавства та з метою усунення суперечностей в поглядах дослідників стосовно розуміння сутності поняття «корпорація» обґрунтовано доцільно використовувати поняття «корпоративні структури», до складу якого слід включати окремі види господарських товариств та об'єднань підприємств, які відповідають набору критеріїв щодо здійснення корпоративного управління (розподіл прав власності та прав управління корпоративною структурою; можливість застосування традиційних інструментів корпоративного управління). Корпоративне управління – це сукупність взаємовідносин, які мають бути побудовані таким чином, щоб були досягнені основні цілі самої корпоративної структури з урахуванням балансу інтересів з її стейкхолдерами.

2. Розвиток національної системи бухгалтерського обліку має відбуватись з урахуванням її інсайдерських характеристик – через удосконалення інформаційного забезпечення обмеженої кількості власників, що контролюють корпоративну структуру, та аутсайдерських характеристик – шляхом аналізу та застосування провідного досвіду щодо проблем удосконалення облікової системи в країнах, національна облікова система яких побудована на основі англо-американської моделі. До основних проблем облікового забезпечення корпоративного управління слід віднести: підвищення якості облікової інформації; пошук шляхів зменшення негативного впливу креативного обліку; розвиток облікової теорії в напрямі вирішення агентської проблеми; застосування облікового консерватизму; розвиток бухгалтерської звітності.

3. Основними напрямками подальшого удосконалення бухгалтерського обліку є: організаційний, методичний, техніко-технологічний, теоретичний, що в цілому сприятиме підвищенню якості корпоративного управління в Україні. Особливу увагу доцільно приділити питанням обліково-аналітичного забезпечення корпоративного управління в умовах впровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності у діяльність вітчизняних корпорацій з метою мінімізації можливостей менеджменту маніпулювати обліковими показниками для досягнення власних цілей або здійснення опортуністичної поведінки.

4. Проведений аналіз історичного розвитку бухгалтерського обліку як елемента системи корпоративного управління дозволив виділити наступні етапи, в межах яких існують значні особливості в побудові системи обліково-аналітичного забезпечення корпоративного управління: 1) зародження корпоративної практики; 2) виникнення і розвиток колоніальних корпоративних структур; 3) розвиток статутного регулювання корпоративного сектору на тлі формування ринків капіталу; 4) регулювання звітності на рівні державних нормативних актів, сепаратне регулювання; 5) стандартизація обліку; 6) гармонізація стандартів обліку; 7) конвергенція облікових моделей. Дослідження виділених етапів дозволяє ідентифікувати основні проблемні питання, які були актуальними в різні історичні періоди і яким необхідно приділяти увагу в умовах сьогодення: 1) здійснення бухгалтерських маніпуляцій та шахрайств в рамках системи корпоративного управління; 2) пошук облікових інструментів, які дозволяють зменшити такі маніпуляції та шахрайства.

5. Основними причинами застосування інституційної теорії в бухгалтерських наукових дослідженнях в Україні є такі: 1) виникнення «інституційної революції» в економічних науках; 2) універсальність щодо вирішення різних видів облікових проблем; 3) здатність враховувати соціокультурний контекст; 4) популяризація та пропагування її використання вченими в сфері обліку; 5) трансформація підходів до розуміння змісту облікової науки та практики. З метою структурування бухгалтерських інституційних досліджень та подальшого формування універсальної інституційної теорії бухгалтерського обліку необхідно виділити наступні напрями інституційних досліджень в сфері бухгалтерського обліку: 1) дослідження інституційних змін та аналіз їх впливу на систему бухгалтерського обліку; 2) розгляд бухгалтерського обліку як об'єкту

дослідження інституційної теорії; 3) використання інституційної теорії як теоретико-методологічного базису для розвитку бухгалтерського обліку.

6. Виходячи з положень класиків неінституціоналізму, найбільш вагомим значенням в контексті розвитку системи корпоративного управління займає вирішення агентської проблеми, для ідентифікації і пошуку шляхів подолання якої була розроблена агентська теорія. Однією з основних причин виникнення агентської проблеми в корпоративних структурах є існування інформаційної асиметрії між принципалами та агентами, що дозволяє здійснювати останнім опортуністичну поведінку, спрямовану на задоволення власних інтересів. Для уникнення такої поведінки власники корпоративної структури змушені нести агентські витрати, які слід розглядати як засоби усунення причин і наслідків виникнення інформаційної асиметрії. На основі аналізу наслідків виникнення інформаційної асиметрії (несприятливий відбір, моральний ризик, вимагання) на передконтрактній та постконтрактній стадіях обґрунтовано їх роль у виникненні корпоративних конфліктів, що породжується неспівпадінням інтересів принципалів та агентів. Пом'якшення негативного впливу агентської проблеми доцільно здійснювати шляхом: 1) ліквідації негативного впливу агентської проблеми за рахунок постійного та всебічного моніторингу принципалами діяльності агентів; 2) розвитку процедурних і змістовних аспектів укладання контракту між агентами та принципалами. Для забезпечення ефективної реалізації кожного з варіантів необхідним є використання облікової інформації, внаслідок чого облікова система корпоративної структури, з одного боку, виступає основним джерелом інформації для аналізу принципалами ефективності діяльності агентів, а з іншого боку – сама є джерелом виникнення інформаційної асиметрії, яка може призводити до здійснення агентами опортуністичної поведінки.

7. Подвійна природа бухгалтерського обліку в контрактному процесі (як інформаційного джерела для їх укладання і моніторингу та як об'єкта контрактних відносин) дозволила виявити, що структура і сформована методика обліку можуть бути одними зі засобів здійснення опортуністичної поведінки агентами. З метою формування єдиних теоретичних засад подальшого розвитку обліково-аналітичного забезпечення корпоративного управління в напрямі вирішення агентської проблеми розроблено матричну класифікацію підходів до вирішення наслідків виникнення агентської проблеми, які, виходячи з рівня їх залежності від облікової інформації, слід поділити на три основні рівні: 1) реалізація яких напряму залежить від облікової інформації (аудит, звітування, аналізу специфічності активів); 2) застосування яких потребує часткового використання облікової інформації (екранування, самовідбір, стимулювання, укладання специфічних контрактів (облігаційних, обмежувальних), переукладання контрактів на нових умовах, розвиток довірчих відносин); 3) для застосування яких непотрібне використання облікової інформації (сигналізування, аналіз репутації, формування репутаційного капіталу).

8. Здійснення прозорої діяльності корпоративними структурами в цілому підвищує ефективність фінансових ринків, забезпечує справедливий розподіл

капіталу між галузями економічної діяльності. Виходячи з цього, розкриття прозорої інформації про діяльність корпоративної структури сприяє формуванню у суб'єктів прийняття рішень достовірного уявлення про фінансовий стан і реальні результати її діяльності, можливі ризики та перспективи розвитку, а також дає змогу створити необхідні передумови для ефективного функціонування ринків капіталу внаслідок формування довіри до керівництва корпоративної структури та рішень, які приймаються ними. На сьогодні відсутнє єдине і загальне розуміння поняття прозорості в різноманітних стандартах та документах, які регламентують процес корпоративного управління, що є наслідком викорінення даного поняття з систем міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності, що породжує неоднозначність використання даного поняття вченими в сфері бухгалтерського обліку.

9. Під обліковою прозорістю необхідно розуміти об'єднуючу якісну характеристику корисної фінансової інформації, що пов'язана з релевантністю, правдивим представленням, своєчасністю та зрозумілістю, і спрямована на забезпечення відкритості, точності, достатності, своєчасності, прогнозованості та публічності корпоративного управління, що забезпечує ефективність прийняття рішень як її керівництвом, так і обґрунтування інвестиційно-позикових рішень її зовнішніми стейкхолдерами. Враховуючи запропоноване визначення облікової прозорості та існуючі способи забезпечення її належного рівня в корпоративних структурах, можна виділити три основні напрями її подальшого удосконалення: 1) організаційний; 2) методичний; 3) контрольний. Розроблені концептуальні засади облікової прозорості в корпоративних структурах дозволяють відокремити її від інших облікових конструктів та сформуванню передумови для підвищення ефективності функціонування системи корпоративного управління на основі удосконалення її обліково-аналітичного забезпечення.

10. Дослідивши існуючі облікові інструменти (креативний облік, агресивний облік, управління прибутками), які використовуються агентами для здійснення опортуністичної поведінки, що знижує прозорість в корпоративних структурах, встановлено наявність у них однієї цілі – введення в оману агентами тих її груп стейкхолдерів, які є непричетними до процесу ведення та організації системи бухгалтерського обліку. Тому з позиції удосконалення системи корпоративного управління в частині підвищення рівня її інформаційної прозорості доцільно використовувати для таких інструментів поняття «креативні облікові практики». Це вирішить проблему введення в оману агентами окремих груп стейкхолдерів корпоративної структури, які є непричетними до процесу ведення та організації системи бухгалтерського обліку. Серед шляхів мінімізації креативних облікових практик в системі корпоративного управління, виходячи з видів інструментів, які використовуються для її вирішення, слід виділити такі: 1) інструменти системи корпоративного управління (проведення внутрішнього та зовнішнього аудиту, формування незалежного аудиторського комітету; удосконалення структури Ради директорів, діяльності аудиторського комітету, структури власності

корпоративної структури; впровадження корпоративної етики як засобу формування довірчих відносин); 2) облікові інструменти (використання принципів обліку, закладених в систему облікових стандартів; використання якісних характеристик облікової інформації при здійсненні вибору з альтернатив; здійснення облікового відображення за методом аналогії; забезпечення повного опису корисної інформації; формування високо етичної культури працівників бухгалтерської служби).

11. Одним із найбільш дієвих засобів забезпечення корпоративної прозорості в умовах сучасного етапу розвитку світової економіки є здійснення додаткового розкриття облікової інформації за допомогою існуючих та спеціально розроблених звітів. Особливу роль у даному процесі відіграє розкриття нефінансової інформації про діяльність корпоративних структур, що обґрунтовується неможливістю чинної системи обліку достовірно оцінити окремі нові об'єкти облікового відображення (соціальний, екологічний та інтелектуальний капітали, стратегічні ініціативи, ризики тощо), інформація про які повинна бути надана зацікавленим стейкхолдерам. Виходячи з проведеного аналізу існуючих проблем додаткового розкриття облікової інформації слід виділити такі перешкоди даного процесу: 1) необхідність понесення витрат на здійснення додаткового розкриття; 2) опортуністична поведінка суб'єктів організації облікової системи корпоративної структури; 3) виникнення загроз оприлюднення конфіденційної інформації; 4) необхідність понесення витрат на сприйняття додаткової інформації. Основними напрямками удосконалення додаткового розкриття облікової інформації в системі корпоративного управління в Україні є: 1) удосконалення чинної практики додаткового розкриття облікової інформації; 2) розвиток концепції інтегрованої звітності корпоративних структур; 3) розвиток системи корпоративної звітності на основі моделі ESG (екологія, соціальна відповідальність, корпоративного управління).

12. З метою покращення рівня облікової прозорості корпоративних структур необхідним є удосконалення використовуваної вітчизняними корпоративними структурами форми Приміток до річної фінансової звітності за наступними напрямками: 1) доповнення двома новими розділами з відповідними підрозділами, зокрема XVI «Професійні судження, припущення та облікова політика» («Професійні судження та припущення», «Облікова політика»); XVII «Пов'язані сторони» («Суб'єкти контролю корпоративної структури», «Операції з директорами та основними менеджерами», «Інші операції з пов'язаними сторонами»); 2) регламентація можливості складання корпоративними структурами приміток до проміжної фінансової звітності (піврічні або кварталні).

13. Запропонований порядок формування Звіту про управління передбачає: 1) посилення відповідальності у випадку його несвоєчасного оприлюднення, здійснення викривлень чи приховування нефінансової інформації, яка має міститись в ньому (поширення на Звіт про управління всіх вимог до подання, як і до фінансової звітності; введення штрафів та персональної відповідальності); 2) удосконалення його змістовного наповнення в частині напрямів «Екологічні аспекти», «Соціальні аспекти та кадрова

політика» та «Дослідження та інновації» на основі розробленої класифікації та формування окремих видів найбільш поширених фінансових та нефінансових показників в розрізі кожного з напрямів; 3) формування на рівні окремої корпоративної структури загальної політики щодо розкриття додаткової облікової інформації в формі фінансових та нефінансових показників.

14. Розроблені концептуальні засади інтегрованої звітності в корпоративних структурах забезпечують поєднання системи корпоративного управління та інструментів додаткового розкриття облікової інформації, посилюють підзвітність та прозорість в корпоративних структурах, покращують розуміння процесів створення вартості та стратегії розвитку корпоративної структури, покращують взаємовідносини її керівництва та менеджменту зі стейкхолдерами, що сприяє її ефективній діяльності на засадах сталого розвитку. Виділено та проаналізовано три основні варіанти залучення Ради директорів до процесу реалізації інтегрованого звітування: 1) повне залучення, що передбачає підтримку і контроль Радою директорів всіх етапів процесу інтегрованого звітування; 2) обмежене залучення, що передбачає встановлення Радою директорів стратегічних орієнтирів та здійснення контролю за реалізацією процесу інтегрованого звітування в корпоративній структурі; 3) часткове залучення, що передбачає лише встановлення Радою директорів стратегічних орієнтирів відносно запровадження інтегрованого звітування.

15. З метою вирішення проблеми необхідності задоволення специфічних інформаційних потреб внутрішніх і зовнішніх стейкхолдерів системи корпоративного управління слід виокремити аналітичну систему корпоративного управління, як елемент загальної системи його аналітичного забезпечення, що сприятиме проведенню наступних напрямів аналізу: 1) аналізу прозорості корпоративної звітності; 2) аналізу рівня специфічності активів; 3) аналізу додаткового розкриття корпоративної інформації.

16. На основі проведеного вивчення поглядів дослідників щодо аналізу прозорості корпоративної звітності, переваг і недоліків таких підходів, їх відповідності рівню розвитку національної облікової системи та системи корпоративного управління в Україні обґрунтовано необхідність застосування індикативного підходу, який характеризується значним рівнем теоретизації та результати застосування якого мають тривалий досвід емпіричного підтвердження. Зокрема, слід використовувати модель М. Д. Беніша до аналізу прозорості корпоративної звітності на основі вивчення її сутності, порядку застосування та обґрунтування її переваг (відносна простота застосування, потенціал прогнозування, широта використання, варіанти використання). З метою проведення аналізу рівня прозорості корпоративної звітності на основі моделі М. Д. Беніша для підприємств, які складають фінансову звітність за національними П(С)БО, уточнено порядок здійснення розрахунків відповідно до національних особливостей формування її показників, що дозволило визначити, чи здійснювали вітчизняні корпоративні структури фальсифікації з їх фінансовою звітністю.

17. Аналіз рівня специфічності активів корпоративної структури слід проводити у п'ять етапів: 1) визначення ключових видів / напрямів діяльності корпоративної структури; 2) визначення ключових активів, які формують конкурентні переваги корпоративної структури; 3) здійснення перевірки ключових активів щодо рівня їх специфічності; 4) визначення потенційних втрат від вимагання агентів; 5) розкриття аналітичної інформації про специфічні активи корпоративної структури. Узагальнювати результати аналізу рівня специфічності активів та іншу необхідну стейкхолдерам інформацію доцільно в Аналітичному звіті про специфічні активи.

18. Враховуючі зростаючі запити стейкхолдерів щодо інформації, яка відображається за допомогою форм додаткового розкриття (екологічна, соціальна, етична, стратегічна тощо) обґрунтовано необхідність розробки нових методологічних підходів до їх аналізу. Для досягнення даної мети необхідно формувати в корпоративних структурах дворівневу систему ключових показників ефективності (вищого рівня та операційні), що характеризують її драйвери створення вартості. Для безперешкодного формування індивідуального набору ключових показників ефективності інтегрованої звітності розроблено: 1) порядок їх формування, що складається з чотирьох етапів (аналіз бізнес-моделі корпоративної структури; опис драйверів створення вартості; вибір і опис ключових показників ефективності вищого рівня; вибір і опис операційних ключових показників ефективності); 2) панель ключових показників ефективності в розрізі шести видів капіталу, виділених в Міжнародному стандарті інтегрованої звітності <IR>.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Царук В. Ю. Теорія і методологія обліку і аналізу в системі корпоративного управління : монографія. Тернопіль: Осадца Ю. В., 2020. 404 с. (23,48 д. а.).

2. Царук В. Ю. Розвиток звіту про управління в системі інформаційного забезпечення корпоративного управління. *Облік і фінанси*. 2020. № 1 (87)'. С. 69–76. DOI:10.33146/2307-9878-2020-1(87)-69-76 (0,84 д. а.).

3. Царук В. Ю. Необхідність формування аналітичної системи корпоративного управління. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2020. Випуск 1. С. 79–88. DOI: <https://doi.org/10.35774/ibo2020.01.079> (0,78 д. а.).

4. Царук В. Ю. Розвиток приміток до річної фінансової звітності в системі інформаційного забезпечення корпоративного управління. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2020. Випуск 1 (45). С. 102–107. DOI: [https://doi.org/10.26642/pbo-2020-1\(45\)-102-107](https://doi.org/10.26642/pbo-2020-1(45)-102-107) (0,74 д. а.).

5. Царук В. Ю. Прозорість у системі корпоративного управління: облікова інтерпретація розвитку. *Бізнес Інформ*. 2020. № 2. С. 437–444. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-2-437-444> (0,82 д. а.).

6. Царук В. Ю. Додаткове розкриття облікової інформації як засіб підвищення корпоративної прозорості. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2020. № 1 (278). С. 149–154. DOI: 10.31891/2307-5740-2020-278-1-26 (0,68 д. а.).

7. Царук В. Ю. Шляхи мінімізації застосування креативних облікових практик в корпоративних структурах. *Інноваційна економіка*. 2020. № 1–2. С. 170–177. DOI: 10.37332/2309-1533.2020.1-2.25 (0,92 д. а.).

8. Царук В. Ю. Концептуальні засади інтегрованої звітності в корпоративних структурах. *Ефективна економіка*. 2020. № 4. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7790>. DOI: 10.32702/2307-2105-2020.4.74 (0,96 д. а.).

9. Царук В. Ю. Перспективи додаткового розкриття облікової інформації в системі корпоративного управління. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»*. 2020. № 16 (44). С. 203–208. DOI: 10.25264/2311-5149-2020-16(44)-203-208 (0,62 д. а.).

10. Царук В. Ю. Вплив міжнародних моделей корпоративного управління на розвиток облікової практики. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2019. Випуск 1 (42). С. 104–109. DOI: [http://dx.doi.org/10.26642/pbo-2019-1\(42\)-104-109](http://dx.doi.org/10.26642/pbo-2019-1(42)-104-109) (0,80 д. а.).

11. Царук В. Ю. Історичні засади розвитку бухгалтерського обліку як елемента системи корпоративного управління. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2019. Випуск 1–2. С. 15–25. DOI: <https://doi.org/10.35774/ibo2019.01.015> (1,07 д. а.).

12. Царук В. Ю. Роль бухгалтерського обліку в контрактному процесі корпоративних структур. *Економічний аналіз*. 2019. Том 29. № 4. С. 89–95. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2019.04.089> (0,62 д. а.).

13. Царук В. Ю. Шляхи вирішення агентської проблеми в корпоративних структурах із використанням облікової інформації: неоінституційні аспекти. *Інноваційна економіка*. 2019. № 7-8. С. 145–151. DOI: 10.37332/2309-1533.2019.7-8.21 (0,86 д. а.).

14. Царук В. Ю. Шляхи вирішення агентської проблеми в корпоративному управлінні: роль бухгалтерського обліку. *Економіка, управління та адміністрування*. 2019. № 4 (90). С. 176–182. DOI: [https://doi.org/10.26642/jen-2019-4\(90\)-176-182](https://doi.org/10.26642/jen-2019-4(90)-176-182) (0,95 д. а.).

15. Царук В. Ю. Агентська проблема в управлінні як виклик для системи обліку корпорацій. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2019. Випуск 4. С. 103–115. DOI: <https://doi.org/10/35774/visnyk2019.04.103> (0,84 д. а.).

16. Царук В. Ю. Порівняльний аналіз розуміння прозорості в корпоративному управлінні та в бухгалтерському обліку. *Економічний дискурс*.

2019. Випуск 4. С. 153–159. DOI: <https://doi.org/10.36742/2410-0919-2019-4-16> (0,58 д. а.).

17. Царук В. Ю. Інституційний тренд розвитку бухгалтерського обліку в Україні: структурний аналіз. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2019. Випуск 2 (43). С. 69–74. DOI: [http://dx.doi.org/10.26642/rbo-2019-2\(43\)-69-74](http://dx.doi.org/10.26642/rbo-2019-2(43)-69-74) (0,84 д. а.).

18. Царук В. Ю. Креативні облікові практики в корпоративних структурах. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2019. Випуск 3–4. С. 37–45. DOI: <https://doi.org/10.35774/ibo2019.03.037> (0,75 д. а.).

19. Царук В. Ю. Проблеми розвитку обліку в системі корпоративного управління. *Бізнес Інформ*. 2018. № 11. С. 369–374. (0,77 д. а.).

20. Царук В. Ю. Принципи корпоративного управління та бухгалтерський облік: шляхи гармонізації. *Облік і фінанси*. 2018. № 4 (82)'. С. 77–83. (0,81 д. а.).

21. Царук В. Ю. Сутність корпоративного управління: облікові аспекти. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2018. Випуск 3-4. С. 92–100. (0,76 д. а.).

22. Царук В. Ю. Вітчизняні та зарубіжні методи обліку витрат: порівняльна характеристика. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2017. Випуск 1-2. С. 49–57. DOI: <https://doi.org/10.35774/ibo2017.01.049> (0,73 д. а.).

23. Царук В. Ю. Бухгалтерський облік у системі стратегічного управління аграрним підприємством. *Економічний аналіз*. 2017. Том 27. № 1. С. 280–285. (0,57 д. а.).

24. Царук В. Ю. Фінансова звітність підприємств в сучасних умовах господарювання: проблемні аспекти і перспективи розвитку. *Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка*. 2017. Випуск. 26. Частина 2. С. 236–243. (0,57 д. а.).

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

25. Царук В. Ю. Інституційна теорія у наукових дослідженнях з бухгалтерського обліку // Перспективи розвитку обліку, контролю та аналізу в контексті євроінтеграції: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 21 травня 2020 р.). Одеса: ОНЕУ, 2020. С. 89–91. (0,16 д. а.).

26. Царук В. Ю. Формування набору ключових показників ефективності інтегрованої звітності // Національні і світові тенденції розвитку обліку, оподаткування та контролю: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 60-річчю кафедри обліку і оподаткування ОДАУ (Одеса, 21 травня 2020 р.). / ред. кол.: І.О. Крюкова та ін. Одеський державний аграрний університет. Одеса: «ВМВ-Принт», 2020. С. 70–72. (0,20 д. а.).

27. Царук В. Ю. Аналіз рівня специфічності активів корпоративних структур // Перспективи розвитку науки і бізнесу в глобальному середовищі :

матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Тернопіль, 20 травня 2020 р.). Тернопіль: ФОП Осадца Ю. В., 2020. С. 141–142. (0,20 д. а.).

28.Царук В. Ю. Розкриття аналітичної інформації про специфічні активи корпоративної структури // Основні напрями удосконалення бухгалтерського обліку, аудиту та оподаткування в умовах євроінтеграції: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, присвяченої 90-річчю з дня заснування Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка (Харків, 15 травня 2020 р.) / ред. кол.: Т. Г. Маренич та ін. Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка. Х.: «Стильна типографія», 2020. С. 76–78. (0,15 д. а.).

29.Царук В. Ю. Аналіз форм додаткового розкриття корпоративної інформації для потреб стейкхолдерів // Modern science and practice. Abstracts of XV international scientific and practical conference (Varna, 4–5 May 2020). Varna, Bulgaria 2020. Pp. 253–257. (0,31 д. а.).

30.Царук В. Ю. Історичний генезис облікового забезпечення корпоративного управління // Modern approaches to the introduction of science into practice. Abstracts of X International Scientific and Practical Conference (San Francisco, 30–31 March 2020). San Francisco, USA. 2020. P. 477–479. (0,15 д. а.).

31.Царук В. Ю. Аналіз прозорості корпоративної звітності // Scientific achievements of modern society. Abstracts of the 9th International scientific and practical conference. (Liverpool, 28–30 April 2020). Cognum Publishing House. Liverpool, United Kingdom. 2020. Pp. 1108–1118. (0,50 д. а.).

32.Царук В. Ю. Мінімізація зловживань можливостями креативних облікових практик в корпоративному управлінні // Фінансово-економічний розвиток України в умовах трансформаційних перетворень: матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 28 квітня 2020 р.). Тернопіль: Осадца Ю. В., 2020. С. 187–188. (0,14 д. а.).

33.Царук В. Ю. Індикативний підхід до аналізу прозорості корпоративної звітності // Actual problems of science and practice. Abstracts of XIV international scientific and practical conference (Stockholm, 27–28 April 2020). Stockholm, Sweden 2020. Pp. 624–626. (0,19 д. а.).

34.Tsaruk V. Retrospectives for accounting development as an element of corporate management // Materials of the international scientific-practical conference «Topical problems of accounting and audit in today» (Kyiv, 16 April 2020 p.). K.: National Aviation University, 2020. PP. 227–228. (0,06 д. а.).

35.Царук В. Ю. Облікові аспекти забезпечення прозорості корпоративного управління: міжнародна практика // Сучасний стан та перспективи розвитку обліку, аналізу, аудиту, звітності і оподаткування в умовах євроінтеграції: тези доповідей II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Ужгород, 16 квітня 2020 р.). Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2020. С. 107–109. (0,14 д. а.).

36.Царук В. Ю. Теоретичні передумови розвитку бухгалтерського обліку як засобу вирішення агентської проблеми в корпоративному управлінні //

Формування механізму зміцнення конкурентних позицій національних економічних систем у глобальному, регіональному та локальному вимірах: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (Тернопіль, 31 березня 2020 р.). Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя. Тернопіль: ФОП Паляниця В. А., 2020. С. 59–61. (0,18 д. а.).

37. Царук В. Ю. Еволюція генезису облікового забезпечення корпоративного управління // Актуальні проблеми обліково-аналітичного забезпечення в умовах переходу до Індустрії 4.0: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Рівне, 26–27 березня 2020 р.). Рівне: НУВГП, 2020. С. 197–199. (0,14 д. а.).

38. Царук В. Ю. Ретроспективи розвитку бухгалтерського обліку як елемента корпоративного управління // Сучасний стан та перспективи розвитку економіки, обліку, фінансів та права: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 26 березня 2020 р.): у 6 ч. Полтава: ЦФЕНД, 2020. Ч. 4. С. 40–41. (0,08 д. а.).

39. Царук В. Ю. Аргументація застосування інституційної теорії у сфері бухгалтерського обліку // Актуальні проблеми сучасного бізнесу: обліково-фінансовий та управлінський аспекти: матеріали II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Львів, 18–20 березня 2020 р.). Львів: ЛНАУ, 2020. С. 124–127. (0,16 д. а.).

40. Царук В. Ю. Дієвість системи обліково-інформаційного забезпечення корпоративного управління // Dynamics of the development of world science. Abstracts of the 7th International scientific and practical conference. (Vancouver, 18–20 March 2020). Perfect Publishing. Vancouver, Canada. 2020. Pp. 915–920. (0,29 д. а.).

41. Царук В. Ю. Варіанти співвідношення розуміння сутності прозорості в корпоративному управлінні й у бухгалтерському обліку // Сучасна наука та інтелектуальний капітал у системі факторів трансформації економіки: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 14 березня 2020 р.). К.: ГО «Київський економічний науковий центр», 2020. С. 88–92. (0,16 д. а.).

42. Царук В. Ю. Бухгалтерський облік як об'єкт дослідження інституційної теорії // Економіка, фінанси, облік та право: аналіз тенденцій та перспектив розвитку: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 5 березня 2020 р.): у 5 ч. Полтава: ЦФЕНД, 2020. Ч. 3. С. 47–48. (0,14 д. а.).

43. Царук В. Ю. Креативний облік як інструмент коригування результатів діяльності корпорації // Scientific achievements of modern society. Abstracts of the 7th International scientific and practical conference. (Liverpool, 4–6 March 2020). Cognum Publishing House. Liverpool, United Kingdom. 2020. Pp. 955–962. (0,33 д. а.).

44. Царук В. Ю. Дієвість системи обліково-інформаційного забезпечення корпоративного управління // Perspectives of world science and education. Abstracts of the 6th International scientific and practical conference (Osaka,

26–28 February 2020). CPN Publishing Group. Osaka, Japan. 2020. Pp. 866–871. (0,29 д. а.).

45. Царук В. Ю. Конвергенція моделей корпоративного управління і міжнародних облікових моделей // Вектори розвитку науки і бізнесу в глобальному середовищі: тренди та перспективи: матеріали Національної науково-практичної конференції (Тернопіль, 7 листопада 2019 р.). Тернопіль: ФОП Осадца Ю. В., 2019. С. 222–223. (0,18 д. а.).

46. Царук В. Ю. Пріоритети розвитку обліково-аналітичної системи корпоративної структури // Перспективи розвитку обліку, контролю та фінансів в умовах інтеграційних і глобалізаційних процесів: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 20-річчю з дня заснування кафедри обліку та аудиту ХНТУСГ (Харків, 05 листопада 2019 р.). У 2 ч. / ред. кол.: Т. Г. Маренич та ін.; Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка. Х.: «Стильна типографія», 2019. Ч. 1. С. 170–172. (0,15 д. а.).

47. Царук В. Ю. Взаємозв'язок між принципами корпоративного управління G20 / ОЕСР та бухгалтерським обліком // Обліково-аналітичне забезпечення системи менеджменту підприємства: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 24–26 жовтня 2019 р.). Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2019. С. 213–214. (0,16 д. а.).

48. Царук В. Ю. Поліваріантність трактування корпоративного управління // Інтеграційна система освіти, науки і виробництва в сучасному інформаційному просторі: матеріали V міжнар. наук.-практ. конф. (Тернопіль, 24 жовтня 2019 р.). Тернопіль: Крок, 2019. С. 258–260. (0,14 д. а.).

49. Царук В. Ю. Інституційні засади розвитку інтегрованої звітності // Розвиток інтегрованої звітності підприємств: тези виступів Міжнар. наук. конф. (Житомир, 4–5 жовтня 2019 р.). Житомир: Житомирська політехніка, 2019. С. 197–198. (0,14 д. а.).

50. Царук В. Ю. Облікові аспекти ідентифікації об'єкта корпоративного управління // Економіка, облік, фінанси та право в умовах глобалізації: тенденції та перспективи: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 12 вересня 2019 р.): у 3 ч. Полтава: ЦФЕНД, 2019. Ч. 3. С. 61–63. (0,12 д. а.).

51. Царук В. Ю. Напрями розвитку корпоративної стратегічної обліково-аналітичної системи підприємства // Перспективи розвитку обліку, контролю та аналізу в контексті євроінтеграції: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 23 травня 2019 р.). Харків: «Діса плюс», 2019. С. 96–98. (0,18 д. а.).

52. Царук В. Ю. Проблематика застосування креативного обліку з позиції корпоративного управління // Облік, аналіз і контроль в стратегії розвитку економіки України: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (Луцьк, 27 квітня 2019 р.). / відп. ред. В. В. Чудовець. Вип. 12. Ч. 1. Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2019. С. 323–325. (0,11 д. а.).

53.Царук В. Ю. Позиціонування бухгалтерського обліку в системі корпоративного управління // Економіка, фінанси, облік та право: стратегічні пріоритети розвитку в умовах глобалізації: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 20 квітня 2019 р.): у 7 ч. Полтава: ЦФЕНД, 2019. Ч. 3. С. 58–59. (0,10 д. а.).

54.Царук В. Ю. Обліково-аналітичне забезпечення корпоративної стратегії // Цифрова економіка: тренди та перспективи: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Тернопіль, 25 жовтня 2018 р.). Тернопіль: Осадца Ю. В., 2018. С. 211–213. (0,20 д. а.).

АНОТАЦІЯ

Царук В. Ю. Обліково-аналітичне забезпечення корпоративного управління: теорія і методологія. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності). – Західноукраїнський національний університет Міністерства освіти і науки України, Тернопіль, 2021.

Досліджено поняття «корпоративні структури», обґрунтовано сутність та визначено риси вітчизняної моделі корпоративного управління. Проведено історичний аналіз облікового забезпечення в системі корпоративного управління. Виділено напрями інституційних досліджень в сфері бухгалтерського обліку в Україні. Визначено теоретичні засади агентської проблеми в корпоративних структурах, розглянуто види інформаційної асиметрії та наведено їх характеристику. Класифіковано шляхи вирішення наслідків виникнення агентської проблеми в корпоративних структурах. Розроблено концептуальні засади облікової прозорості в корпоративних структурах. Обґрунтовано загальні характеристики креативних облікових практик як елемента системи корпоративного управління. Виділено та описано шляхи мінімізації креативних облікових практик в системі корпоративного управління. Визначено напрями удосконалення додаткового розкриття облікової інформації в системі корпоративного управління. Розроблено концептуальні засади інтегрованої звітності в корпоративних структурах. Розроблено структуру системи аналітичного забезпечення корпоративного управління та обґрунтовано її складові. Обґрунтовано доцільність застосування моделі М.Д. Беніша для проведення аналізу прозорості корпоративної звітності. Сформовано теоретико-методичні засади здійснення аналізу рівня специфічності активів корпоративних структур. Удосконалено методику аналізу форм додаткового розкриття корпоративної інформації для потреб стейкхолдерів.

Ключові слова: корпоративне управління, обліково-аналітичне забезпечення, принципи корпоративного управління, інституційна теорія обліку, прозорість облікової інформації, креативні облікові практики, додаткове розкриття облікової інформації, інтегрована звітність, аналітична система корпоративного управління, специфічні активи.

АННОТАЦИЯ

Царук В. Ю. Учетно-аналитическое обеспечение корпоративного управления: теория и методология. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.09 – бухгалтерский учет, анализ и аудит (по видам экономической деятельности). – Западноукраинский национальный университет Министерства образования и науки Украины, Тернополь, 2021.

Исследовано понятие «корпоративные структуры», обоснована сущность и определены черты отечественной модели корпоративного управления. Проведен исторический анализ учетного обеспечения в системе корпоративного управления. Выделены направления институциональных исследований в сфере бухгалтерского учета в Украине. Определены теоретические основы агентской проблемы в корпоративных структурах, рассмотрены виды информационной асимметрии и приведена их характеристика. Классифицированы пути решения последствий возникновения агентской проблемы в корпоративных структурах. Разработаны концептуальные основы учетной прозрачности в корпоративных структурах. Обоснованно общие характеристики креативных учетных практик как элемента системы корпоративного управления. Выделены и описаны пути минимизации креативных учетных практик в системе корпоративного управления. Определены направления совершенствования дополнительного раскрытия учетной информации в системе корпоративного управления. Разработаны концептуальные основы интегрированной отчетности в корпоративных структурах. Разработана структура системы аналитического обеспечения корпоративного управления и обоснованы ее составляющие. Обоснована целесообразность применения модели М. Д. Бениша для проведения анализа прозрачности корпоративной отчетности. Сформированы теоретико-методические основы проведения анализа уровня специфичности активов корпоративных структурах. Усовершенствована методика анализа форм дополнительного раскрытия корпоративной информации для нужд стейкхолдеров.

Ключевые слова: корпоративное управление, учетно-аналитическое обеспечение, принципы корпоративного управления, институциональная теория учета, прозрачность учетной информации, креативные учетные практики, дополнительное раскрытие учетной информации, интегрированная отчетность, аналитическая система корпоративного управления, специфические активы.

ANNOTATION

Tsaruk V. Yu. Accounting and analytical provision of corporate governance: theory and methodology. – Qualifying scientific work on the rights of a manuscript.

Thesis for a Doctor of Economics degree, specialty 08.00.09 «Accounting, analysis and audit (by types of economic activity)». – West Ukrainian National University Ministry of Education and Science of Ukraine, Ternopil, 2021.

The dissertation research is devoted to the identification of patterns and the formation of scientifically sound recommendations for the development of accounting and analytical support of corporate governance. As a result of the analysis of the main characteristics of the system of corporate governance and corporate management, differences between them are established, which consist in ensuring the efficiency of different levels of corporate structure (current, strategic) and the use of different types of tools (managerial, corporate).

To effectively implement the principles of corporate governance, the accounting system should be improved in terms of the following areas: organizational; methodical; technical and technological; theoretical. The following stages are highlighted as a result of the historical analysis of accounting support in the system of corporate governance: emergence of corporate practice; appearance and development of colonial corporate structures; development of statutory regulation of the corporate sector against the background of the formation of capital markets; regulation of reporting at the level of state regulations, separate regulation; standardization of accounting; harmonization of accounting standards; convergence of accounting models.

Based on the use of institutional theory, the conflict of interests of management and stakeholders as the main cause of the agency problem is substantiated. The theoretical bases of the agent problem in corporate structures are determined, the types of information asymmetry are considered and their characteristics are given. Based on the selected directions of use of accounting information in the contract process in the context of the agency problem, the types of opportunistic behavior in relation to the moment of concluding the contract according to the agency theory are determined. A matrix classification of approaches to solving the consequences of an agency problem in corporate structures has been developed.

Approaches to understanding the essence of transparency of corporate governance in systems of principles of corporate governance and in the works of scientists are considered. The existing variants of the ratio of understanding the essence of transparency in corporate governance and accounting are analysed and the absence of a common approach is determined. Conceptual principles of accounting transparency in corporate structures have been developed.

The general characteristics of creative accounting practices as an element of the corporate governance system are substantiated. Ways to minimize creative accounting practices in the corporate governance system by using two types of tools (corporate governance tools, accounting tools) in terms of the current system of accounting standards are identified and described.

The directions of improvement of additional disclosure of the accounting information in system of corporate management are defined: 1) Improvement of current practice of additional disclosure of the accounting information by corporate structures; 2) Development of the concept of integrated reporting of corporate structures. The suggestions for improving the form of notes to the annual financial statements are given by supplementing them with mandatory Section XVI «Professional Judgments, Assumptions and Accounting Policies» and Section XVII «Related Parties». Based on the comparison of the directions of information

formation according to the Guidelines for the preparation of the management report, Directive 2013/34/EC and Directive 2014/95 / EU, proposals for improving the directions of information formation in the preparation of the management report are given. Based on the analysis of the interaction of the corporate governance system and integrated reporting, analysis of its differences from financial reporting, the conceptual foundations of integrated reporting in corporate structures are developed, and possible options for involving the Board of Directors in the process of integrated reporting in corporate structures are substantiated.

The structure of the system of analytical support of corporate governance is developed and its components are substantiated. Using of Beneish model to analyze the transparency of corporate reporting of domestic organizations is grounded. Theoretical and methodological bases of the analysis of the level of specificity of assets of corporate structures are formed by: Classification of assets of corporate structures by the level of specificity; improving the methodology of Expert assessment of the specificity of assets of the corporate structure; development of the Analytical report on specific assets. The method of analysis of forms of additional disclosure of corporate information for the needs of stakeholders has been improved by: substantiation of the need to build a two-tier KRI system of integrated reporting; development of the procedure for creating a set of CRI integrated reporting; formation of the KRI panel of integrated reporting of corporate structures.

Key words: corporate governance, accounting and analytical support, principles of corporate governance, institutional accounting theory, transparency of accounting information, creative accounting practices, additional disclosure of accounting information, integrated reporting, analytical system of corporate governance, specific assets.

Підписано до друку 12.03.2021 р.
Формат 60x90/16. Гарнітура Times.
Папір офсетний. Друк на дублікаторі.
Умов. друк. арк. 1,9. Обл.-вид. арк. 2,0.
Зам. № А008-21. Тираж 150 прим.

Видавець та виготовлювач
Західноукраїнський національний університет
вул. Львівська, 11, м. Тернопіль 46009

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців ДК № 3467 від 23.04.2009 р.*

Видавничо-поліграфічний центр «Університетська думка»
вул. Бережанська, 2, м. Тернопіль 46009
тел. (0352) 47-58-72
E-mail: edition@wunu.edu.ua